

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

katedra psychologie

Bakalářská práce

Móda a sebepojetí u dětí staršího školního věku

**Vedoucí práce: Mgr. Markéta Levínská, Ph. D.
Vypracovala: Lenka Medalová**

Praha, 2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Móda a sebepojetí u dětí staršího školního věku" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce Mgr. Markéty Levínské, Ph. D. a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 10. 5. 2013

Lenka Medalová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Markétě Levínské, Ph. D. za odborné vedení, poskytnutí podnětných připomínek, věnovaný čas a vstřícný přístup.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá vztahem módy a vlastního Já se zaměřením na děti staršího školního věku. Text je strukturován do dvou částí – teoretické a empirické. První oddíl teoretické části je věnován definování pojmů vztahovaných k Já, jako je sebepojetí, identita, sebehodnocení a sebe prezentace. Druhý oddíl je již sestupně věnován vztahu módy a sebepojetí. Nejprve je uveden pohled na módu jako odraz doby a proměn role ženy. Proměny módy a estetického ideálu se odvíjí od společenské situace a životního stylu. Dále jsou představeny dílčí hybné síly módních proměn a zájmu o módu v kontextu vyjádření sexuální přitažlivosti, sociálního postavení a individuality. Ty se již dotýkají a zároveň pramení z identity jedince v rovině osobní, genderové a sociální. Cílem teoretické části je na základě teoretických zdrojů objasnit, jaký je původ sebe prezentace prostřednictvím oděvu v těchto třech rovinách, jak módu ovlivňují a naopak jak móda ovlivňuje je. Empirická část je věnována kvalitativnímu výzkumu, který byl proveden na druhém stupni základní školy. Jeho cílem bylo zmapovat, jak se fenomén módy promítá do života dospívajících v prostředí školy a jakým způsobem se móda uplatňuje v kontextu jejich rozvíjející se identity.

Abstract

The bachelors thesis is focused on the relation between fashion and self-concept, particularly in older schooled-aged children. The text is structured into two parts – theoretical and empirical. The first section of the theoretical part is devoted to give a definition of terms related to self-concept, such as self-esteem and self-representation. The second section is focused on the relation between fashion and self-concept then. A view on the fashion as a reflection of time and changes of the women role is provided at first. Changes of fashion and beauty ideal arise from manners of the time and status of the society. The force for fashion changes and interest in fashion is introduced in context of wish to express sexual attractiveness, social status or individual personality. Those are in connection with identity of individual on a personal, social and gender level. The theoretical part is based on theoretical resources to clarify what is the origin of self-representation involving clothing on those three levels, what is the influence of fashion on them and how the fashion is affected by them.

Empirical part is devoted to qualitative research, which was conducted in secondary school. The aim was to explore how the phenomenon of fashion is reflected in the life of adolescents and what is the role of it in context of the identity formation task.

Obsah

Úvod.....	4
Teoretická část	5
1 Úrovně vlastního Já.....	5
1.1 Utváření sebepojetí.....	6
1.2 Utváření sebehodnocení	7
1.3 Sebe prezentace.....	8
1.4 Sebe pojetí a sebehodnocení v období dospívání.....	8
2 Úloha sociálních rolí	9
3 Identita.....	10
3.1 Identita v období dospívání.....	11
3.2 Genderová identita	13
4 Móda a sebepojetí	14
4.1 Funkce módního oděvu	14
4.2 Móda a estetický ideál.....	16
4.3 Móda a proměny ženy v kontextu společenských změn.....	16
4.4 Módní oděv a ženský princip svádění.....	19
4.5 Psychoanalytický výklad zájmu o oděv a principu svádění.....	22
4.6 Estetický ideál, móda a princip svádění u dospívajících.....	23
4.7 Módní oděv a hierarchický princip	24
4.8 Symbol postoje módním oděvem.....	26
4.9 Módní oděv jako součást sebe prezentace	27
Empirická část.....	31
1 Metodologie	31
2 Informace o škole.....	31
3 Průběh výzkumu	32
4 Výstupy z výzkumu	32
4.1 Oděvní styly dívek	32
4.2 Adéla vs. Lída a autonomie v procesu formování identity	34
4.3 Experimentování při utváření osobní identity.....	38
4.4 Experimentování a genderová identita.....	39
4.5 Předvádět a svádět či se stydět.....	42
4.6 Problém jménem sukně.....	43
4.7 Nevyřčené módní vzory	45
4.8 Limity skupinové identity	47
4.9 Jak vidí dívky ideál krásy.....	49
Diskuse.....	51
Závěr	53
Seznam použité literatury.....	54
PŘÍLOHY	56

ÚVOD

Móda je fenomén spojený s konzumní společností, povrchností a pomíjivostí. Je však součástí historie lidstva již několik století, byť s proměnlivým charakterem. Principy, které udržují módu a zájem o ni naživu, se objevují od dob jejího vzniku až dodnes. Jsou to dílčí hybné síly módních proměn, mezi které patří touha po sexuální přitažlivosti, vyjádření sociálního postavení či individuality, a které se dotýkají naší identity – osobní, genderové či sociální. Denně se s nimi setkáváme a zaujímáme k nim určitý postoj.

Text práce je strukturován do dvou částí – teoretické a praktické. Teoretická část představuje pojmy spojené s vlastním Já, jako je sebepojetí, identita, sebehodnocení a sebe prezentace. Následně je věnována pozornost módě a estetickému ideálu jako odrazu dobové atmosféry a životního stylu. Postupně jsou odkrývány principy, které módu provází. Na základě teoretických zdrojů z oblasti psychologie, sociologie a dějin odívání se práce snaží objasnit, jaké jsou jejich kořeny v rámci sebe prezentace jedince, jaký vliv na ně móda má a naopak jak tyto principy ovlivňují módu.

Empirická část je postavena na kvalitativním výzkumu a jeho interpretaci. Výzkum byl proveden formou rozhovorů se zákyněmi druhého stupně základní školy a mapuje, jakým způsobem je móda uplatňována v kontextu jejich rozvíjející se identity.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Úrovně vlastního Já

V období, kdy do psychologie pronikají myšlenky existencialismu se objevuje množství konstruktů, které pojednávají o Jáské zkušenosti. Následkem pozdějšího rozvoje psychologie sebepojetí byla popsána řada konstruktů popisujících vztah k sobě v různých rovinách a samotné Já bylo poměrně rozmanitým způsobem kategorizováno. Cílem snah o vytvoření jasně definovaných teoretických předpokladů bylo umožnit empirické ověření a vyvinout metodologii měření a výzkumného designu (Blatný, Plháková, 2003).

Různorodé způsoby kategorizace Já jsou příčinou jisté terminologické nejednotnosti v této oblasti. Je tedy důležité vymezit, jakým způsobem bude pojem sebepojetí uchopen v rámci této práce a v jakém smyslu bude nakládáno s dalšími ústředními pojmy tohoto tématu. V textu celé práce je na sebepojetí nahlíženo zejména v rámci systému, který vymezuje tři složky Já, které spolu souvisí - kognitivní, afektivní a konativní. Já tedy vystupuje jako nadřazený komplexní pojem.

První složka je odrazem poznatků o vlastním Já, které jedinec získává po celý život. Nabyté poznatky se stávají obsahem sebepojetí jedince. Papica (in Blatný, Plháková, 2003) udává, že zahrnuje zejména údaje, které jedinec považuje za profilující – vlastnosti, schopnosti, vědomosti, hodnoty, sociální role. Takto složený sebeobraz představuje kognitivní složku Já. Je mentální reprezentací, čili vnitřním obrazem sebe samého, uloženým v paměti (Blatný, Plháková, 2003).

Některé zdroje navíc v rámci sebepojetí rozlišují reálné Já a integrovanou představu ideálního Já – kterou se zabývala již psychoanalýza či humanistická psychologie. Blatný a Plháková (2003) uvádí tři autory zabývajících se určitým potenciálním Já. Markusová a Nuriusová mluví o možném Já, což je vlastní představa o tom, čím by se člověk mohl stát či chtěl stát. Tato možná Já odráží minulou osobní zkušenost člověka a jeho sny, touhy a také obavy. Rosenberg mluví o vysněném sebeobrazu, představujícím opět touhy a sny. Higgins mluví o ideálním Já – tedy čím by jedinec rád byl. Dále také rozlišil požadované Já, vztahující se k tomu, čím by měl být. Markusová a Nuriusová uvádí, že možná Já mohou být odvozována od modelů či

symbolů prezentovaných médií a mohou determinovat chování jedince (Blatný, Plháková, 2003).

Další složkou vyjadřující vztah k sobě samému je sebehodnocení (self-evaluation, self-esteem). K poznatkům a představám o sobě samém, které jsou obsahem sebepojetí, zaujímáme určité hodnotící stanovisko, jehož výsledkem je hodnocení. To znamená, že může být chápáno jako proces i výsledek. Sebehodnocení je charakterizováno emocionálními prožitky Já, proto je označováno za složku emocionální či afektivní. Se sebehodnocením pak souvisí pojmy jako sebeúcta či sebevědomí. Hodnotící stanovisko, které člověk zaujímá k sobě samému, se pak promítá ve třetí složce, kterou je chování.

Sebeobraz a sebehodnocení vznikají na základě sebereflexe, pozorování vlastní činnosti či zpětné vazby okolí. Na procesuální úrovni tedy pojmu sebepojetí odpovídá sebezpoznavání či sebezporozumění, jež výše zmíněné aktivity zahrnují.

Třetím pojmem a zároveň konativní či behaviorální složkou je sebezprezentace. Tato složka je determinována sebehodnocením a představami o sobě samém (Blatný, Plháková, 2003).

1.1 Utváření sebepojetí

William James vyjádřil předpoklad, že sebepojetí se formuje v rámci sociálního srovnávání, a to s osobami, které jsou pro nás významné. Na tuto myšlenku navázali i další autoři symbolického interakcionismu.

Z pohledu tohoto směru se sebepojetí utváří v sociálních interakcích (zejména jazykových) jako sociální konstrukce. Podle Cooleyho (1902) je sebepojetí „zrcadlovým já“. Je utvářené prostřednictvím důležitých osob v našem okolí, které představují zrcadlo, v němž můžeme vidět sami sebe v jejich mysli, tak jak nás vnímají či jak se domníváme, že nás vnímají. Já zde tvoří mentální reprezentaci sebe, která zahrnuje naši představu o tom, jak nás druzí vidí, jak jsme jimi hodnoceni a citovou složku – co cítíme vůči sobě. Obraz toho, jak nás ostatní vnímají je postupně během období dospívání internalizován. Mead (1913) rozlišuje dvě složky sebepojetí - a to je „I“ a „Me“. Zatímco „I“ je tím, které vstupuje do sociálních interakcí, „Me“ obsahuje internalizovanou zkušenost „I“, kterou „I“ nasbíralo v sociálním prostředí během

socializačního procesu. Mead říká (1913), že když „I“ mluví, tak „Me“ slyší. Součástí zkušenosti, kterou „Me“ obsahuje, jsou právě zobecněné postoje druhých, vzorce chování, které fungují jako regulátory našeho chování a I skrze ně jedná. (Mead, 1913).

Zvláštní součástí celkového sebepojetí je sebepojetí tělesné, tedy uvědomění si svého těla, uložený tělesný sebeobraz. K němu se také vztahuje sebehodnocení, jako subjektivní prožívání vzhledem k němu a postoj k němu, jak vlastní, tak okolí. Tělesná komponenta hraje v celkovém sebepojetí významnou roli. Představu o tom, jak by mělo tělo vypadat, udává ve společnosti uznávaný estetický ideál krásy, který v průběhu historie podléhal různým změnám. Způsob, jakým se člověk s ideálem vyrovná, je významný pro to, zdali své tělo přijímá a ztotožňuje se s ním či naopak (Fialová, 2006).

1.2 Utváření sebehodnocení

Z pohledu sociálně-kognitivní psychologie se prostřednictvím sebehodnocení realizuje emoční vztah k sobě samému. Zdrojem sebehodnocení je jednak sociální srovnávání a jednak pozorování výsledků vlastní činnosti – jde o to, jak se nám daří dosahovat vytyčených cílů či plnit úkoly, které jsme si zadali.

Ve vývoji sebehodnocení od počátku hrají roli významní druzí. Langmeier a Krejčířová (2006) uvádí dvě teorie týkající se vlivu rodičů na sebehodnocení dítěte. „Zrcadlové teorie“, kdy rodiče dávají dítěti najevo, zdali si ho váží či ho podceňují a tak mu zrcadlí jeho vlastní hodnotu. Podle „teorie modelu“ jsou rodiče vzorem chování – jejich vlastní přiměřené/vysoké či nízké sebehodnocení může být podkladem pro sebepojetí a sebehodnocení dítěte samého. S nástupem dospívání se v sebehodnocení začíná odrážet vliv vrstevníků, v dospělosti pak sebehodnocení posilují zpětné vazby spolupracovníků, rodičů, partnera, blízkých přátel a vlastních dětí (Harter in Blatný, Plháková, 2003).

Sebehodnocení může být ovlivněno rozporu mezi ideálním Já či požadovaným Já a reálným Já. Higgins (in Blatný, Plháková, 2003) popisuje pocity vznikající z rozporu mezi reálným a požadovaným Já jako ohrožení, znepokojení, napětí a úzkost. Z rozporu mezi reálným a ideálním Já vyvozuje pocity nespokojenosti, zklamání či smutku. Výsledkem je pak negativní sebehodnocení i celkové sebepojetí.

1.3 Sebe prezentace

Výše zmíněná aktuální a možná Já, která zahrnují i naše vlastní standardy, aspirace, apod. vnímá sociálně kognitivní přístup jako pohnutky chování. Sebe pojetí a k němu vztažené sebehodnocení tedy sebe prezentaci motivují, a to na vědomé i nevědomé úrovni. Za Meadova či Cooleyho předpokladu, že sebe pojetí je tvořeno internalizovanými postoji druhých, je možné prostřednictvím určitého způsobu sebe prezentace ovlivnit to, co si o nás myslí druzí a tím zprostředkovaně ovlivňovat i vlastní sebe pojetí. Snaha o vyvolání určitého dojmu by tak mohla být vysvětlena potřebou sebe pojetí modifikovat – začlenit do něho něco, co je pro dotyčného žádoucí. Nabízí se ovšem i možnost, že se jedná o nástroj, jak přesvědčit druhé, aby se domnívali, že to či ono je součástí našeho sebe pojetí a to z důvodu, že takové „oklamání“ může přinést určitý zisk. Slovy E. Goffmana (1999), herec chce, aby pozorovatelé byli přesvědčeni, že postava, kterou vidí, je skutečně nositelem charakteristických vlastností, které zdánlivě má. Motivací určité sebe prezentace však nemusí být pouze předstírání. Když Laver vysvětluje zájem o oděv (který je součástí sebe prezentace), říká, že v rámci ekonomických limitů, je oděv pořizován, použit a vyhozen, protože se setkává s potřebami jedince a vyjadřuje jeho názory a emoce. Sebe prezentace může být i prostým odrazem identity jedince.

1.4 Sebe pojetí a sebehodnocení v období dospívání

Podle Langmeiera a Krejčířové (2006) dítě v předškolním věku popisuje sebe samé především z hlediska objektivních charakteristik - vlastní fyzické rysy, vlastnictví a své preference, avšak zatím jen v rámci přítomné situace. Ve školním věku se toto mění a dítě se začíná zaměřovat i na psychologické vlastnosti, schopnosti a emoce. Tehdy se také rozvíjí vlastní sebehodnocení.

Po dobu školní docházky se dítě stále více srovnává s druhými, vrstevnická skupina začíná mít v této době silnější vliv. Hodnocení sebe sama tak probíhá v kontextu referenční skupiny, kdy si dítě přikládá schopnosti a vlastnosti podle svého postavení v této skupině. V tomto období se může objevovat tendence hodnotit sebe především podle reakcí okolí na sebe samé a podle toho, co si myslí o tom, jak jej vidí druzí. Taková forma sebehodnocení předpokládá dosažení určitého bodu v kognitivním

vývoji a tím je stádium formálních operací. To umožňuje dítěti přistupovat k sobě samému i k životu kriticky a s větším odstupem.

Úroveň sebehodnocení prudce klesá v souvislosti s nejistotou vlastní totožnosti a na počátku dospívání a kolem 15 – 16 roku začíná opět narůstat. Během dospívání se stává komplexnějším. Zaměření hodnocení se přesouvá od konkrétního chování k ucelené analýze motivů a souvislostí. Postupně začíná nabývat stability a čím dál menší závislosti na situačních změnách (Macek, 2003).

2 Úloha sociálních rolí

Role představují zvnitřněné představy společnosti o tom, co se od jedince – zastávce role očekává. Osvojování rolí je socializačním procesem a zasahuje i do formování sebepojetí, role se stávají jeho součástí. Eric Goffman, představitel sociálního konstruktivismu, dokonce mluví o Já jako o sérii rolí.

Osvojování sociálních rolí hraje úlohu i při utváření sebehodnocení. To, zdali si člověk osvojuje společensky přijatelné a oceňované role, zdali se ztotožňuje s rolí, která je mu společensky určena, ovlivňuje vztah k sobě samému, buď pozitivně či negativně.

Pro účely této práce jsou důležité role genderové. Rodina dítě obvykle připravuje na osvojování role již od dětství, počínaje barvou dětského oblečení, přes vybavení pokojíčku až po hračky. Až do 19. stol. nebylo pohlaví dítěte v rámci zařizování pokoje bráno v potaz, hračky byly ovšem vždy „atributem pohlaví“ – koník, vozík, mlýnek, housle, bubínek, vojáčky chlapcům, děvčatům panenky. V období počátku průmyslové výroby hraček však již pedagogové radili rodičům podporovat hraní jako přípravu na budoucí sociální role a profese (Lenderová, 1999).

Odlišný způsob hry u chlapců a dívek vede k rozdílům v rozvoji jejich kognitivních schopností. Zároveň výchova, většinou ovlivněná genderovými stereotypy, působí na získávání určitého okruhu dovedností u dívek a chlapců, o kterých se předpokládá, že k dané roli přináležejí (Janošová, 2008).

Rodiče přispívají k upevnění chlapeckého či dívčího chování shodného s očekávanými společností prostřednictvím výchovného působení – vydáním souhlasu či nesouhlasu s chováním dítěte. K vrcholu přijetí ženské či mužské role dochází mezi 8. – 10. rokem (Langmeier, Krejčířová, 2006). V této době se může objevovat zájem

zapojovat se do ženských domácích prací a pomáhat matce u dívek a zájem o zapojení se do mužských rolí u chlapců. Tento zájem však může být ovlivněn vztahy v rodině, silou vzoru rodičů a výchovným směřováním.

K osvojování genderových rolí dochází tedy z velké části v sociálních interakcích, a proto se zde dostávají ke slovu teorie sociálního učení. Ohniskem pozornosti těchto teorií jsou právě projevy okolí vůči dítěti a výchovné zásahy, jejichž podoby jsou uvedeny výše. Okolí reaguje odlišně na stejné chování dívek a chlapců. Za chování, které odpovídá genderovému stereotypu vázanému na jejich pohlaví, jsou odměňováni, za neodpovídající chování přichází sankce. Uplatňuje se zde tedy jednak mechanismus sociálního učení posilováním, který motivuje k výběru „správného“ chování. Dále mechanismus pozorování, tzn. sledování činnosti a reakcí lidí v okolí a následně napodobování odpozorovaného, které se zdá výhodné či atraktivní. Úspěšnost těchto mechanismů závisí na intenzitě citového vztahu k osobám, které posilování zprostředkovávají, či se stávají vzory pro pozorování. Významní druzí mají na úspěšné výsledky sociálního učení mnohem větší vliv. Teorie sociálního učení pomohly odhalit, proč se dívky a chlapci chovají odlišně už v době, kdy si ještě nejsou schopny svou pohlavní identitu uvědomit a odhalila fakt, že se rodiče chovají k dětem různého pohlaví odlišně (Jašová, 2008).

3 Identita

Součástí identity jsou charakteristiky jednou provždy dané, se kterými se člověk rodí, jako je pohlaví či barva kůže a také se do ní mohou otisknout některé události v našem životě, které nelze ovlivnit, nanejvýš zapomenout, vytěsnit či reinterpretovat (Lange a Westin in Výrost, Slaměník, 1997). Obsahuje však i charakteristiky získané, na kterých jedinec může pracovat během svého života.

Tématu identity se věnují různé teorie, které poukazují na význam okolí jedince při vytváření identity. Symbolicky interakcionistické teorie identity vychází z konceptu identity založeného na analýze vztahů mezi self, rolí a společností. Sociální psychologie přinesla teorii tzv. sociální identity – rozlišuje identitu osobní, která je přesvědčením o vlastnostech a schopnostech jedince a sociální identitu, která je odvozena od jeho začlenění v sociálních skupinách. Jedinec usiluje o udržení si vysokého sebehodnocení

v rámci obou identit. Sociálně konstruktivistické teorie vycházejí z teorií G. H. Meada. Objevují se také integrující teorie, které vnímají jedince v konkrétním socio-kulturním kontextu (Výrost, Slaměník, 1997).

Na identitu je také možno nahlížet v rámci tříúrovňového systému, který postihuje všechny aspekty: intrapersonální, interpersonální a sociální. V rámci intrapersonální oblasti jde o kontinuitu ve vnímání sebe sama – prožívání sebe sama v čase a ztotožnění se sebou samým – s vlastními hodnotami a morálními přesvědčeními. Jde o to, kým člověk je a jak se liší od ostatních. V interpersonální rovině je podstatné, kým člověk je ve vztahu k lidem ve svém okolí. Lze ji chápat jako souhrn sociálních rolí, které jedinec zastává, je výsledkem ztotožnění se sociálními rolemi. Z hlediska sociální roviny jde o příslušnost k různým skupinám ve společnosti (Výrost, Slaměník, 1997).

Integrační teorie ukazují, že budování identity je ovlivňováno společností a kulturou, ve které se jedinec pohybuje. Každá společnost má své hodnoty a očekávání a ty ovlivňují, co může jedinec v rámci své identity měnit a zdali vůbec může danou věc změnit. Zejména v minulosti byla jedinci přisouzena identita např. podle společenské vrstvy, do které se narodil, což takřka nebylo možné ovlivnit. Trajektorie dalších životních postupů byla jasně a předem stanovená. Možnost vlastní volby a rozhodování v rámci formování identity existuje až v moderní společnosti, z čehož pro člověka vyplývají i mnohá dilemata a konflikty (Baumeister, Berzonsky in Výrost, Slaměník, 1997).

Proces utváření identity tak vede cestou sebereflexe, která umožňuje sebezpoznavání. Výstupy ze sebereflexe pak jedinec porovnává s tím, jak ho definuje okolí. Mezi tím vším se snaží najít určitý kompromis či rovnováhu, což se nakonec promítá do jeho chování člověka – snaží se jednat v souvislosti se svými nabytými přesvědčeními, ideály, mravními zásadami a sociokulturními požadavky, se svými rolemi, a to vše formuje jeho identitu.

3.1 Identita v období dospívání

Pro formování identity je významné zejména období dospívání. Sebezpoznavání v tomto období neobnáší jen reflektování biologických a emocionálních změn.

S příchodem puberty končí dětství a na jedince jsou kladeny nové úkoly spojené s dospělostí. Období dospívání je ve společnosti chápáno jako mezidobí, ve kterém je dospívajícímu poskytován čas a prostor se se změnami vyrovnat, porozumět sobě samému, objevovat svou identitu a utvrzovat se v ní. Hledání odpovědí na otázky kdo jsem, jaký jsem, kam patřím a co je pro mne důležité se projevuje v chování. To zahrnuje testování hranic vlastních i druhých lidí, vymezování se vůči okolí a vymaňování se z vlivu autorit, zkoušení různých zájmových činností, experimentování s postoji, s vlastní sebe prezentací a jejím vlivem na okolí, apod. Od okolí se očekává, že bude případné konflikty či výkyvy v chování dospívajícího částečně tolerovat vzhledem k tomu, jakou má toto období úlohu (Macek, 2003).

Erikson období dospívání přímo přisuzuje úkol nalezení identity. Stádium mezi dětstvím a dospělostí označuje jako moratorium. V dospívání se také objevují fyziologické změny, které provázejí pohlavní dozrávání. Je to období zamilovávání se – i to Erikson chápe v kontextu formování identity. Mladistvou lásku označuje jako pokus definovat vlastní identitu pronikáním obrazu vlastního ega do jiné osoby a snahou tento obraz reflektovat a postupně zjasnit. Dospívající se zabývá především tím, jak vypadá v očích druhých ve srovnání s tím, jak se sám cítí. Je pro něho otázkou, zdali je jeho sebepojetí ve shodě s tím, jak ho vnímají ostatní. Interpersonální rovina identity a akceptace vrstevníků se v tomto období stává velmi důležitou. Mladí lidé se často sdružují do part a vytěsňují ty, kteří jsou jiní. Podle Eriksona je tento jev obranou proti pocitu difuznosti. Zejména v dospívání může jedinec prostřednictvím experimentování s oblečením komunikovat své postoje, které testuje a zkouší v rámci pátrání po své identitě (Erikson, 2002).

Erikson mluví o tzv. ego identitě, která je formou integrace. Znamená sumu zkušeností, získaných díky schopnosti integrace identifikací s kolísáním libida, schopností rozvinutých díky nadání a příležitostem, které přinesly sociální role. Ego identita znamená pocit důvěry, že vybudovaná neměnnost a kontinuita bude v souladu s neměnností a kontinuitou jedincova významu pro druhé lidi (Erikson, 2002).

3.2 Genderová identita

Formování osobní identity zahrnuje i utváření identity genderové. Výše bylo uvedeno rozvrstvení celkové identity na tři roviny. V tomto případě by se jednalo na intrapersonální rovině o prožívání sebe sama jako ženy či muže. S tím je spojena rovina interpersonální - přijetí role ženy či muže a naplňování kulturně daných očekávání, souvisejících s danou rolí. Sociální rovina zde znamená příslušnost ke skupině mužů a žen.

Výše bylo zmíněno, že role se stává součástí sebepojetí. To se však týká těch obsahů role, které jsou v souladu s vnitřním prožíváním jedince, jsou vnímány jako seberealizující (vyjadřující psychosexuální identitu v chování) a jsou s vlastním sebepojetím souhlasné. Objevují se také takové obsahy rolí, které jsou prožívány jako s vlastním sebepojetím nesouhlasné. Projevují se zejména účelově, např. jako výraz sociální konformity (Janošová, 2008).

Snaha o vysvětlení vývoje genderové identity se objevuje v teoriích různých směrů. Teorie sociálního učení se váží spíše k rozvoji vnějších, kulturně variabilních složek genderové identity. Vnitřní rozvoj identity se pokouší vysvětlit Kohlberg. V rámci kognitivně vývojové teorie předpokládá vnitřní motivace dítěte ustanovit si své vlastní sebepojetí a lépe zvládnout orientaci v sociálním prostředí. Proces vývoje identity postupuje souběžně s kognitivním vývojem ve stádiích.

V prvním stádiu dítě zjišťuje příslušnost k jedné ze skupin, utváří se schéma s kategoriemi. Ve druhém stadiu dochází k tzv. genderové stabilitě, dítě začíná chápat, že pohlavní příslušnost je neměnná a přetrvávající. Ovšem stále se domnívá, že je věcí zvyku či volby, protože ještě nedisponuje znalostí tělesné konstituce. Třetí stádium se objevuje ve věku 5 – 7 let, kdy dítě získává jistotu ohledně neměnnosti pohlaví, mluví se o tzv. genderové konstantnosti. Mezi porozuměním tomuto jevu a pochopením principu konzervace dle Piageta byla prokázána významná korelace. Dalším okruhem jsou teorie identifikační, vycházející zejména z předpokladů S. Freuda, podle nichž dochází na základě zjištění anatomických rozdílů mezi mužem a ženou a intrapsychických konfliktů k identifikaci dítěte s rodičem stejného pohlaví. Freudova teorie však čelila četným výtkám a následně byla různými způsoby modifikována Freudovými žáky (Janošová, 2008).

Ve skutečnosti se pak proces vývoje genderové identity projevuje v odlišném způsobu hry chlapců a dívek v batolecím a předškolním věku, v silnějším upřednostňování vlastní genderové skupiny v předškolním věku - známém jako in group, out group fenomén. Rozvoj genderové identity začíná silněji probíhat na vědomé úrovni v období dospívání. Obě pohlaví jsou si vědoma společenských očekávání a snaží se jim na jedné straně přiblížit, některé jejich obsahy se však snaží ignorovat (Janošová, 2008).

4 Móda a sebepojetí

Pojem móda a modní oděv v této práci znamená aktuální, v danou dobu a za dané společenské situace a v určitém sociokulturním prostředí upřednostňovaný způsob oblékání.

Problematiku toho, kdy a jak se móda může dotýkat vlastního Já konkrétního jedince v jeho dílčích složkách – sebepojetí, sebehodnocení, sebe prezentace a identity, zachycují následující kapitoly.

4.1 Funkce módního oděvu

Laver (in Lurie, 1981) definuje tři principy, které se objevují ve všech oděvních stylech: princip užitečnosti, hierarchie a princip svádění. Móda souvisí zejména se dvěma posledními principy, z nichž je možné abstrahovat funkce módního oděvu.

U primitivních národů lze dodnes pozorovat ochrannou funkci oděvu (kterou by bylo možné přirovnat k principu užitečnosti), sociální funkci (která naplňuje princip hierarchický), magickou a estetickou. Lurie (1981) uvádí, že podle posledních vědeckých poznatků byl původní účel oděvu magický. Antropologické výzkumy ukazují, že různé ozdoby jsou často jediným „oděvem“ některých kmenů a slouží jako amulety, u nichž se předpokládá magická moc. Ochranná, sociální a magická funkce mají ve společném jmenovateli určitou nezbytnost – oděv jako tepelná izolace chrání před zimou, oděv v určitém barevném provedení umožňuje rozeznat postavení členů společenství a odlišit ty, kteří do něho nepatří, amulety mohou věřícího člověka např. chránit při lovu. Estetická funkce se ale jako životně důležitá a nezbytná nejeví. Používání zdobných prvků pro okrasu by mohlo budit zdání, že se jedná o vznik

módního stylu v dané společnosti. Funkcí módního oděvu by tak byla prostě zdobnost. Taková dedukce je ovšem zjednodušující a opomíná důležitý prvek, kterým se módní oděv vyznačuje. Lipovetsky (2002) uvádí, že různé dekorativní zbytečnosti měly jasně vymezený prostor a stále se udržoval tradiční rámec oděvu, což nelze srovnávat s výstřelky, jaké se objevovaly v módě. Způsob odívání je zde vymezen zvykem. Ozdoby tvoří pouze vnější doplněk, fantazijní estetické obohacení vzhledem k tradicím vymezenému stylu. Takové zdobení respektuje určité uspořádání, které je pouze zvenčí obměňováno. Zatímco móda proměňuje uspořádání samotné – jak hlavní strukturu oděvu, tak detaily podle aktuálně platných estetických pravidel (Lipovetsky, 2002). V tomto smyslu lze hovořit o módě až v momentě, kdy dochází k zavedení nových estetických pravidel a jejich globální aplikaci na celek. Funkcí módního oděvu je tuto novost prezentovat. Prvek novosti, který se zde nachází, sehrává v módě i v jejích historických proměnách ústřední roli a je možné jej spatřit i v následujících Laverových principech (Skarlantová, 1999; Lipovetsky, 2002; Lurie, 1981).

Princip svádění se týká ženského oděvu. Podle Lavera je designován tak, aby upoutal pozornost muže. Etcoff (2002) uvádí pohled na oděv jako na nástroj, který zvyšuje cenu na trhu sexuálních partnerů. Vztahem oděvu, módy a sexuality se hlouběji zabývala psychoanalýza.

Princip hierarchie je Laverem (in Lurie, 1981) považován za mužský, umožňuje poukázat na své postavení ve společnosti. I módní oděv umožňuje na své postavení upozornit a také odlišit jedince na různých stupních společenského žebříčku. Umožňuje to přímo prvek novosti – pouze dostatečné finanční prostředky umožňují pořizovat si nové věci.

Je možné se podívat na oba principy historicky z hlediska kurtoazní lásky, kdy žena muže sváděla svou krásou a muž se ženu snažil získat prostřednictvím hrdinských činů, následně poezie a později se jí mohl snažit zaujmout svým postavením.

Lipovetsky (2002) uvádí ještě jednu funkci – móda dává rámec, uvnitř kterého je možné vyzdvihnout svou individualitu či originalitu. Slovy Simmela (1904) to znamená být konformní a jedinečný zároveň. Znamená to určité bezpečné vyjádření vlastní individuality a vyhnutí se kritice z přílišného vybočení z davu.

4.2 Móda a estetický ideál

Společenské změny provází změny životního stylu a ten ovlivňuje podoby tělesného estetického ideálu. Těmito změnami životního stylu je možno rozumět změny stravovacích návyků, proměny rodiny, vznik kultu mateřství, nové způsoby trávení volného času. James Laver (in Lurie, 1981) uvádí, že modní styly reflektují zvyky dané doby, jsou zrcadlem vývoje. Dalo by se tedy říci, že móda dobový ideál doplňuje.

Tělesný estetický ideál odráží, co je v dané společnosti a době považováno za krásné a přitažlivé, lze ho tedy zároveň označit za ideál erotický. Udává, co je dobré vyzdvihnout a co potlačit. Ženy i muži mohou z ideálu vycházet, když volí, jaký oděv si obléknou.

4.3 Móda a proměny ženy v kontextu společenských změn

Vlivem životního stylu se nemění jen tělesný estetický ideál, ale i očekávání spojená s genderovými rolmi. Obojí provází změny módy. Lipovetsky (2002) zdůrazňuje, že společenské změny nelze považovat za jediný původ módních změn. Připouští však, že v základě módních variací se nachází změny kultury a duch doby. K této přizpůsobivosti módy na společenskou situaci říká, že móda se mění v souladu s každým záchvěvem dobové atmosféry, v reakci na poslední úspěch či událost dne.

Co se týče rolí, ne vždy byly ženy ochotny přijmout roli matky se vším všudy a jedním z důvodů byl právě estetický tělesný ideál a móda s ním spojená. V 16. století se v západní Evropě ve šlechtických kruzích rozšířilo využívání kojných. Tento zvyk sílil především ve Francii, což patrně souviselo se společenskou rolí ženy v této geografické oblasti, kde v 17. stol. vystoupily preciozky, průkopnice ženské emancipace. Aristokratky této služby využívaly až do 20. století. Důvodem také byla možnost cestovat či zachování štíhlosti a pevného poprsí. To souviselo zejména s módou výstřihů (Lenderová, 1999).

V 18. století v období rokoka je pak nastolován ideál ženy - přítelkyně, milenky či společnice. Tomu odpovídaly jednotlivé komponenty oděvu. Široká krinolína kontrastovala s vosím pasem v korzetu. Živůtek dával vyniknout šiji díky hlubokému oválnému či čtvercovému výstřihu. Paže byla odhalena až k lokti zvednutými rukávy, zakončenými krajkovými volány. Móda rokoka byla především doménou aristokracie,

protože byla naprosto nevhodná pro manuální práci. V této době dosáhla velmi výrazné zdobnosti i móda mužská – pánové nosili dokonce i paruky a užívali pudr (Skarlantová, 1999). Tedy ani muži nezůstávali pozadu ve snaze zdůraznit svůj vzhled. Móda se pánského oděvu postupně dotýkala stále více. V současné době má módní oděv i péče o zevnějšek v životě mužů legitimní místo.

Ve 20. – 40. letech 19. století se do oděvu promítly vlivy romantismu. Ideálem byla éterická, křehká a jemná dívka s již tradičním útlým pasem, který byl zvýrazněn šněrovačkou. Už ve 30. letech se ale vrací atributy ženskosti ve smyslu plných tvarů evokujících mateřství (Lenderová 1999). Zvětšuje se výstřih, objevují se mohutné, tzv. šunkové rukávy, které ještě více kontrastují se štíhlým pasem, a rozšiřuje se sukně.

Ideál, který ve 30. letech vznikal, přisuzoval ženě několik rolí – mateřskou, roli domácí paní a reprezentantky společenského statutu rodiny. Průmyslová revoluce dala vzniknout buržoazii a novému životnímu stylu. Základem byla rodina, v čele s mužem – živitelem a ženou – matkou zaopatřující výchovu dětí a péči o domácnost. Estetickým požadavkem byly tedy plné ženské tvary, které mateřství evokují. Móda, která měla takový ideál podtrhnout, však přála pouze ženám vyššího sociálního statutu, které měly na práce v domácnosti služebnictvo. Byla zcela nepraktická pro práci v domácnosti, na poli či v manufaktuře. V tomto kontextu se módně oděná žena stávala znakem úspěšného muže, který si pomocný personál mohl dovolit. Žena, která skutečně sama naplňovala roli matky a domácí paní a byla v těchto rolích “na plný úvazek,” se ideálu prostřednictvím módy přiblížit de facto nemohla (Skarlantová, 1999).

Ženskou siluetu evokující mateřství zdůraznilo i tzv. období druhého rokoka ve druhé polovině 19. století, kdy přišla do módy krinolína ještě větších rozměrů a také tzv. turnýry, umělé vycpávky sukně, česky zvané honzíky (Skarlantová, 1999). Šněrovačka zdůraznila plné poprsí, štíhlý pas nechal vyniknout oblým bokům (Skarlantová, 1999). Uvádí se i erotická funkce krinolíny, kterou bylo možno rozhoupat ze strany na stranu a přilákat tak pohled mužů (Etcoff, 2002).

Během secese se začaly objevovat snahy o emancipaci ženy a to se projevilo i v oblékání. Korzet se stal symbolem nesvobody a tak se rozmohl boj proti svazujícímu a stále ještě složitému oděvu. Nakonec však snahám o reformu oděvu pomohl nový způsob života, který byl přístupný i ženám, a to sport a cestování. Díky jízdě na bicyklu se během 20. století postupně dostávala do ženského šatníku typicky mužská

komponenta oděvu – kalhoty (Skarlantová, 2007). Sport přinesl volnost, pohyblivost a funkčnost. Zavedl nový estetický ideál ženství. Je to vysoká, štíhlá žena, sportující, volná a svobodná v pohybu. Žena spoutaná volány, krajkami a nepohodlným oblečením se stala nemoderní (Lipovetsky, 2002).

S nástupem války se postavení ženy změnilo a ženy často musely převzít role mužů. Emancipace byla nastolena najednou, aniž by bylo třeba soustavného úsilí. Nové postavení žen znamenalo opět změnu životního stylu a to se odrazilo v módě. Žena se vymanila z role pouhé reprezentantky úspěšného muže, byla mu rovnocena v práci, sportu i zábavě. To znamenalo proměnu oděvu – veškerá dekorativnost a s ní i nepraktičnost šla stranou. Módní oděv byl funkční, racionální, jednodušší. V této souvislosti se trendem stala tubová linie šatů. Ženský pas, léta zdůrazňovaný korzety, se posunul na boky. Naplno se prosadily dlouhé kalhoty. Módní ženský účes znamenal krátké stříhy. Jeden z nich byl inspirován účesem chlapců elitní soukromé školy v Etonu (Skarlantová, 1999, 2007).

Přejímání pánských prvků oděvu, jako jsou kalhoty, pánský klobouk nebo stříhu vlasů, je možné vysvětlit Laverovým principem hierarchie. Tento princip je mužský a žena mužské prvky oděvu přebírá, aby zdůraznila rovnost postavení (Levínská, 2004). Vypůjčování mužských prvků je však také možné vysvětlit principem svádění. Lze tak objasnit i to, že ačkoliv se dlouhé vlasy jako symbol ženství zkrátily, nemuselo to znamenat ztrátu erotického významu.

V módě se také objevila určitá demokratizace napříč sociálními vrstvami. Jednoduchý střih neumožňoval mnoho variací, které by vedly k identifikaci sociálního statutu, a dal se snadno napodobit. Tehdejší styl oblékání tak stíral rozdíly mezi společenskými vrstvami.

Začátkem 30. let se vlasy začaly opět prodlužovat a také na módní přehlídky se znovu dostaly dlouhé sukně. Ideálem byla opět ženskost. Sukně měly různé délky dle společenské příležitosti. Takovou rozmanitost mohla do svého šatníku pořídit pouze dobře zajištěná dáma. Móda se tak opět stává doménou vyšší vrsty a žena se znovu dostává do role reprezentantky. Nepomohl ani univerzální kostým, majetná dáma se odlišila materiálem, zpracováním a doplňky.

Druhá světová válka přinesla obdobné změny, jako válka první, ženy se opět dostaly do rolí mužů. A snad právě to bylo důvodem úspěchu kolekce Christiana Diora,

který reagoval na potřebu žen po válce – být opět žensky svůdnými. U šatů se uplatňovala linie oblečení odpovídající tvaru písmene X a zdůrazňující poprsí, úzký pas a boky (Skarlantová, 1999). Rubinstein (1995) říká, že módní styly opět tihly ke zdůraznění mateřství. Používá přímo výraz „glamourizing maternity“. Příkladem je Yves Saint Laurent, který v té době přichází s trapézovou linií šatů, pro kterou je typický zvýšený pas, který zdůrazňuje široké boky a břicho (Rubinstein, 1995).

Postavení ženy v moderní společnosti následně ovlivnily nejrůznější faktory, jako například legalizace antikoncepce, liberalizace sexuální morálky či schválení homosexuality. Tomu móda určitým způsobem odpovídala. S prosazováním rovnoprávnosti se začala prosazovat i móda unisexu a v odívání se začaly stírat rozdíly v oděvu obou genderů – ačkoliv snad pouze zdánlivě. Lipovetsky (2002) zdůrazňuje, že jde skutečně pouze o rovnost obou pohlaví v oblasti práv, nikoliv snahu podobat se mužům. Potlačení znaků ženství a zřeknutí se práva využívat principu svádění pozorovat nelze. Podle něho se pouze proměňuje obraz ženy – svobodnější v pohybu, uvolněnější a více sexy.

V úvodu byl uveden Laverův výrok, že oděv se potkává s našimi potřebami a zároveň říká, že móda je zrcadlem doby (in Lurie, 1981). Díky tomu, že móda obléká dobový estetický ideál, mohou ženy částečně naplnit svou touhu se tomuto ideálu podobat. Nabízí se otázka, co stojí za přáním žen přiblížit se tomuto ideálu a potřebou působit přitažlivě.

4.4 Módní oděv a ženský princip svádění

Výše bylo zmíněno, že móda umožňuje neustále novými způsoby upoutávat pozornost na přitažlivost ženy, že samy ženy toužily zalíbit se a být svůdnými. A dokonce, že přímo principem ženského oděvu je svádění.

Simmel (2006) uvádí dvě tendence, které se objevují v touze člověka líbit se - přání udělat ostatním radost a přání, aby se tato radost dostala zpět k individu v formě úcty a uznání, jakožto hodnot, které budou přičteny vlastní osobnosti. Jinými slovy touha líbit se, realizovaná v rámci sebeprezentace umožňuje zpětně pozitivně ovlivňovat vlastní sebehodnocení a sebepojetí. Takový pohled na tužby žen být přitažlivými by však byl dosti zjednodušující.

Původ touhy ženy zalíbit se, onen princip svádění, je třeba hledat ještě jinde, než pouze v potřebách ega. Ženy se setkávaly s požadavkem na zvýšenou péči o svůj vzhled, který se objevuje historicky. Do doby první světové války měla dívka tři možnosti: sňatek/klášter/zůstat sama, což bylo považováno za nejhorší možnost, kdy zůstala tzv. „starou pannou“, nežádoucí příbuznou a terčem posměchu. Pokud měla bratra, musel se o ni spolu se svou rodinou postarat. Za to musely takovéto ženy většinou v rodině vypomáhat (Lenderová, 1999). Bylo tedy velmi záhodno se nějakému muži zalíbit. Také je třeba vzít v potaz, že historie postavení ženy počínala absolutní sociální a ekonomickou závislostí na muži (Rubinstein, 1995). Žena tedy potřebovala muže zaujmout. To také znamenalo nutnost vystoupit z davu. V tomto umění vynikaly kurtizány, dokázaly zaujmout muže neobvyklými variacemi v oděvu, odlišit se a upoutat pozornost významných mužů. Posléze se tak staly tzv. trendsetter, tzn. udávaly módní trendy a byly napodobovány počestnými ženami. Hybnou silou módní novinek mohly být tedy i vynalézavé ženy.

Objevení potenciálu svůdnosti u oděvu je prameny datováno do 14. století (Skarlantová, 1999; Lipovetsky, 2002). V tomto období se začínají objevovat úpravy ve struktuře mužského i ženského oděvu, vyznačující se zdůrazněním rozdílů mezi mužem a ženou. 14. století je považováno díky této radikální změně za dobu vzniku módy. Dle Lipovetského (2002) tato změna vnáší do vzhledu sexuální moment a módní oděv se stává nástrojem svádění. Tyto změny však nenastaly samy od sebe, ale na pozadí společenských změn, do kterých patří dobové hodnoty, záliby a životní normy. Na přelomu 11. – 12. století dochází k vyzdvihování kurtoazních hodnot a rozvoji kurtoazní kultury. Do té patří rytířství, radosti z boje či lovu, účast na turnajích a okázalé hostiny, potěšení z předvádění a podívané. Móda takové potěšení poskytuje, díky ní je možno odlišit se, zalíbit se, oslňovat. Nabízí se tak ženě, která je obdivována mužem. Dochází ke změně vztahu pohlaví, muž pro ženu skládá básně, je dámou jeho srdce, které se podřizuje. I muž musí zvážit svůj zevnějšek, vystupování a jazyk jakým se vyjadřuje. Do strategií svádění vstupuje estetika a móda v nich získává své místo. Je třeba také zmínit, že se jedná o lásku nezištnou, často hledanou mimo manželství. Cílem svádění a touhy zalíbit se tedy není pouze získání dobře zaopatřeného muže (Lipovetsky, 2002).

V moderní době došlo ke stírání rozdílů v oděvu mezi pohlavími. Ženy zařazují do šatníku pánské prvky oděvu a výrazné odlišení vzhledu se vytrácí. To ale

neznamená, že by byla nastolena radikální podobnost pohlaví a z odívání vymizel sexuální moment. Ženy sice mohou přejímat mužské prvky oděvu, aby zdůraznily rovnoprávnost, ale motivací může být i prosté koketování (Levínská, 2004). Vypůjčování mužských oděvních komponent se objevovalo už v 16. století, kdy tuto strategii využívaly kurtizány právě ke svádění. Mužský prvek vyvolával dojem opovážlivosti, překvapil a tím přitahoval pozornost muže (Rubinstein, 1995). Hlubší vysvětlení toho, proč prvky pánského oblečení zakomponované v ženském oděvu muže přitahují, přináší psychoanalýza, které se bude věnovat následující kapitola.

Lipovetsky (2002) upozorňuje, že ačkoli rozdíl mezi mužským a ženským oblečením zmírnil, vystávají nové prvky, které pohlaví odlišují. Jsou jimi detailní úpravy oděvu. Střihy ženských kalhot se liší od mužských, boty, košile, prádlo, atd. jsou přizpůsobeny ženské specifičnosti. Odlišení pohlaví v odívání je něco, co přetrvalo mnohem silněji, než odlišení mezi sociálními třídami. Vytváří se minimální odlišnosti, již ne tolik zřetelné, ale nenápadné a diskrétní. Nicméně přesto příhodně vyznačující erotické stránky mužského a ženského těla (Lipovetsky, 2002).

Zmírnění rozdílů se projevuje i v péči o vlastní vzhled. V tomto ohledu došlo k určitému zrovnoprávnění mužů – tedy starost o módu již není především výsadou žen, stejně jako zvýšená péče o zevnějšek. Make-up, či jiné způsoby úpravy vzhledu jsou stále prvky primárně spojované se ženami, které způsobují odlišnost. Ovšem škála prostředků určených k úpravě vzhledu, které jsou mužům dostupné, je stále širší a i muži tak mohou využívat estetický prvků ve strategiích svádění čím dál více.

Vedle těchto nenápadných odlišností v detailu navíc souběžně působí odlišnost výrazná. Ta se ukrývá v šatech či sukních, kterých se ženy nezřekly. Praktické kalhoty je nevyřadily ze hry, pouze se objevily jako nová možnost. Šaty a sukně jsou považovány za symboly genderové identity. Svědčí o tom nejedno české úsloví, typu: „Kdo u vás doma nosí kalhoty?“, „Otočí se za každou sukni“. Lipovetsky (2002) připomíná, že šaty jsou na západě ztotožňovány se ženami již šest století, což je činí přímo kulturním znakem ženskosti, mluví o nich přímo jako o archetypálních prvcích oděvu. Jakkoliv mohly být sukně nepraktické, neupustilo se od nich, spíše se vymýšlely různé inovace, jak nepraktičnost oděvu vykompenzovat.

S přihlédnutím k aktuálnímu životnímu stylu móda tradiční ženské prvky oděvu oživuje a pohrává si s detailem. Módní proměny umožňují upozorňování na sexuální

přitažlivost z proměňujících se – tedy stále nových – úhlů pohledu, přičemž princip odlišnosti zůstává více či méně zachován. Lipovetsky (2002) mluví o tom, že vedle práv, kterých ženy nabyly, si uchovávají i právo na svádění. Zmiňuje, že zájem o módu již nemá nic společného s údělem, ale je součástí hry ve smyslu kurtoazní lásky. Ženy si mohou pohrávat s archetypem ženství a prostřednictvím nabízených módních stylů vyvolávat odlišný dojem a odkazovat na různé mýty a epochy. Mohou si vybrat komu, kdy a jak se chtějí zalíbit. (Lipovetsky, 2002).

4.5 Psychoanalytický výklad zájmu o oděv a principu svádění

Nejprve je třeba uvést naplnění principu svůdnosti prostřednictvím oděvu jako takového. Levínská (2004) poukazuje na shodu několika autorů v tom, že nahé tělo samo o sobě nepůsobí eroticky, důležitým sexuálním stimulem je oděv. Rubinstein (1995) uvádí výzkum Lawrence Langnera, který zjistil, že v kulturách, jejichž členové nenosí oděv, vyvolává sexuální touhu právě zakryté tělo. Podle Flügl (in Levínská, 2004) tohoto faktu ženská móda využívá a pracuje s posouváním erotogenních zón a to prostřednictvím zahalování a odhalování různých částí těla (průstřihy šatů, transparentní materiály, kratší délka šatů či topy).

Psychoanalýza dále přináší hlubší pohled na zájem o oděv a módu a umožňuje objasnit nošení různých variací oděvu (těsný oděv, různé materiály) z hlediska pohnutek vlastního uspokojení. Flügel (in Levínská, 2004) odvozuje zájem o oděv ze slasti z nahého těla, zvláště z exhibicionistické tendence. Za primární zdroj tohoto zájmu považuje právě narcisismus, jako druhý zdroj udává auto-erotickou pohnutku. Narcisismus je zde charakterizován tendencí obdivovat své tělo a ukazovat ho ostatním, aby mohli tento obdiv sdílet. Předvádění vlastního těla může být přesunuto na oděv či dekoraci těla, přičemž původní zájem o nahé tělo je zapomenut. Lze říci, že do oděvu sublimuje (Levínská, 2004).

Auto-erotické pohnutky spočívají v kožním a svalovém eroticismu. Kožní eroticismus může být u nahého těla uspokojen např. ovíváním či pocítěním tepla. To oděv znemožňuje, ale na druhou stranu umožní kontakt s příjemným materiálem. Druhá auto-erotická pohnutka může být uspokojena primárně kontrakcí svalů a svobodnými

pohyby těla, které oděv opět znemožňuje. Těsný oděv však může vyvolat pocit jako při svalové kontrakci (Levínská, 2004).

Psychoanalytický pohled také umožňuje hlouběji proniknout do principu přejímání mužských prvků oděvu a objasnit symbolickou povahu této strategie. Bergler (in Levínská, 2004) dále rozpracovává problematiku nošení těsného oděvu a naopak oděvu volného. Části oděvu, zdůrazňující oblé ženské orgány označuje za tzv. apoziční prvky. Ty zvětšují objem různých částí těla a tak simulují erekci, což snižuje mužskou hrůzu z kastrace. Kastrální úzkost je jev spojený s Oidipovským komplexem, popsany Freudem. Tento komplex se podle Freuda objevuje ve věku 5 – 6 let ve falické vývojové fázi, kdy se centrem slasti chlapce stává penis a u dívek klitoris. Chlapec pocítuje lásku k matce a svého otce vnímá jako soka. Zároveň si uvědomuje, že otec je silnější a obává se, že by chlapce mohl vykastrovat. Následně je touha po matce vytěsněna do nevědomí a chlapec se identifikuje s otcem. Části oděvu, které naopak zmenšují objem částí těla, tzv. konstriční prvky, kastraci ožívují, ovšem muže uklidňují, protože nejsou přirozenou kastrací. Na základě tohoto principu je vysvětleno i přejímání mužských prvků oděvu. Ženy zařazují do svého odívání falické symboly penisu a tím provokují kastrální strach u muže. Ten si chce vzít zpět to, co mu patří a přitom žena získává jeho pozornost (Levínská, 2004).

4.6 Estetický ideál, móda a princip svádění u dospívajících

Již v předškolním věku se u dívek v rámci her objevuje oblékání se do různých šatů a zdobení. Také hra s panenkami dává možnost vytvářet pro panenku různé outfity, všimnout si materiálů a barev oblečků. V období dospívání se stává důležitou oblast sebehodnocení, která je spojena s fyzickým vzhledem. Díky tomu může být silněji vnímán tlak na přizpůsobení se panujícímu estetickému ideálu. Dospívající začíná důkladněji zkoumat svůj zevnějšek a také o svůj vzhled pečlivě dbát (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Výběr oblečení a makeup se stává důležitou součástí ranních příprav některých dívek. V odívání a úpravě vzhledu nastávají markantní změny. Tyto změny jsou podníceny potřebou vyjádřit změnu role – z dítěte na dospívajícího. Dle Vágnerové (2000) jsou dívky k péči o svůj vzhled motivovány také potřebou potvrzení své ženské

identity. Takové sebepotvrzení bývá vázáno na zájem ze strany mužského pohlaví. Požadavek na sexuální přitažlivost je zpravidla kladen na dívky v mnohem větší míře, než na chlapce (Janošová, 2008).

U některých dívek i chlapců se však může objevit snaha distancovat se od sexualizujícího způsobu oblékání. Preferují unisexuální způsob oblékání, stírající rozdíly mezi chlapci a dívkami a potlačující náznaky sexuality. Tento způsob oblékání se vyznačuje ležérností, pohodlím a volným oblečením (Janošová, 2008).

4.7 Módní oděv a hierarchický princip

Konkrétní módní prvky přímo odkazovaly na to, že daný člověk se nemusí namáhat v práci, může si užívat pohodlí, luxus a nepraktičnost. Střevíce ze vzácných a choulostivých materiálů odkazovaly na to, že francouzské aristokratky nemusí být vybaveny pro chůzi v nepříznivém počasí – dopraví je nosítka. Čínští aristokraté rozhodně nepracovali manuálně, což dokazovaly jejich velmi dlouhé nehty na rukou a nejedna významná osobnost disponovala stovkou párů bot či pláštů, které se v ničem nelišily (Etcoff, 2002).

Nejen oděv jako takový, ale i módnost oděvu tak dává příležitost k sebezprezentaci - předvést všem vlastní sociální statut a také odlišit se od těch, kteří disponují nižším statutem. Veblen (1999) uvádí, že bohatství a moc je třeba vystavit na odív, neboť vážnost se přisuzuje jen na základě jejich viditelných odznaků. Móda a oděv toto umožňuje. Dostávají se přitom do hry atributy, jako jsou například drahé luxusní materiály, celkový design odpovídající aktuálním módním požadavkům a nepraktičnost oděvu.

Luxusní materiál symbolizuje dostatečné finanční prostředky, dokonce může poukazovat i na jejich výši. Módní oděv symbolizuje též dostatečné finanční možnosti, neboť vyžaduje neustálé obměny garderoby a také dostatek volného času, který dává příležitost se módními trendy zaobírat. Volný čas nemá každý, v minulosti jím disponoval zejména ten, kdo měl dostatek prostředků na najmutí služebnictva. O volném čase, jako o možnosti zahálky (kterou disponují pouze vyšší vrstvy) pojednává Veblen (1999), který vysvětluje volný čas jako čas neproduktivní a za jeden z důvodů neproduktivního trávení volného času považuje potřebu doložit finanční a majetkové

poměry, které takové trávení času umožňují. Pěstování módy v oblasti oblékání pak považuje za jeden z výsledků neproduktivně stráveného času. Vystavit na odiv možnost trávit čas neproduktivně a bezpracně je možno opět skrz symbol – nepraktický oděv.

Uvedené jevy lze názorně pozorovat v situaci 30. let 19. století, kdy žena měla být ideálně domácí paní, zaopatřující výchovu a pečující o domácnost, avšak zároveň reprezentantka rodinného statutu. Na první pohled se zdá, že dojde ke sloučení dvou požadavků - prezentace sociálního statutu a produktivního trávení volného času. Soudobá móda tomu však neodpovídala. Byla značně nepraktická a vylučovala trávení času prací. Existuje možnost, že o skutečné produktivní trávení času ve formě péče o domácnost nešlo. Veblen (1999) mluví o tzv. zástupné zahálce u střední třídy. Zatímco u vyšších vrstev okázale předvádí zahálku pán domu, níže na společenském žebříčku pán domu vůbec nezahálí, naopak tráví čas velmi produktivně a zaopatřuje rodinu. A tak musí v zastoupení pána domu zahálet žena a reprezentovat tak sociální statut rodiny. Protože neproduktivní trávení času manželky vypovídá o možnosti najmout si služebnictvo a to zase vypovídá o tom, že produktivní činnost manžela dostatečně vynáší. Tuto formu zahálky Veblen (1999) charakterizuje tak, že zahálka se děje téměř vždy pod rouškou nějaké činnosti – nejčastěji péče o domácnost a naplňování společenských zvyklostí. Jde však o činnosti, ze kterých nepřamení reálný či finanční užitek, péče o domácnost znamená především činnosti vázané na cíl zkrášlení a udržení upravenosti interiéru a vytváření pohodlí. Taková péče o domácnost se vyplývá z okázalého a marnotratného nakládání s časem a tak je ideálním prostředkem k předvádění zástupné zahálky paní domu, která tímto reprezentuje statut rodiny (Veblen, 1999).

V současné době již módní oděv jako symbol společenského statutu ztratil na závaznosti, ovšem jinak je stále využíván a to především prostřednictvím značkového oblečení a malosériových kolekcí prêt-à-porter. Lipovetsky (2002) poukazuje na to, že oděv ztrácí charakter znaku nadřazenosti, zámožnosti a společenského postavení. V moderní době se do popředí podle něho dostává touha po osobitosti, volnosti, svobodě, životním stylu a vlastním estetickým názoru.

4.8 Symbol postoje módním oděvem

Symbol postoje vyjádřený oděvem umožňuje prezentovat svou identitu, jejíž součástí postoje jsou. Dochází však k tomu, že oděvní symbol postoje se stane módním – tedy masově napodobovaným. V tom případě dojde k vyprázdnění původního významu symbolu. Tato kapitola je svázána především s mechanismy módy a jejím vývojem, který se však dotýká podob sebe prezentace individua.

Mechanismem šíření módy je napodobování. A tento mechanismus také způsobuje, že dochází k vyprazdňování symbolů. Výše bylo zmíněno, že nošení módního oděvu může být symbolem dosažení určité finanční úrovně. Mechanismus napodobování zde postupuje shora dolů přes společenské vrstvy a je vysvětlován touhou jedinců podobat se těm, které považují za nadřazené, prestižní či dobře postavené (Lipovetsky, 2002). Svědčí o tom i zavádění oděvních zákonů ve společnosti, které zakazovaly nižším vrstvám nosit určité střihy či materiály. Tyto zákony byly následně obcházeny či porušovány. A zde se také nachází jeden z hybatelů módních proměn. Nejvyšší vrstva neustále hledá způsoby jak předvádět moc a odlišit se. Jakmile je určitý prvek převzat nižšími vrstvami, je třeba znovu inovace. Goffman (in Etcoff, 2002) mluví o tom, že objekty jsou statutárními symboly ve chvíli, kdy jejich vlastnictví znamená členství v určité sociální skupině. V momentě, kdy si takový symbol pořídí někdo mimo skupinu, symbol svou hodnotu ztrácí. Napodobování, které mělo za cíl přiblížit se vyšším vrstvám či prestižním skupinám se však přesunulo i na symboly vyjadřující postoje, symboly náboženské.

Konkrétním příkladem tohoto jevu je hnutí hippie v 60. letech, symbolem jejich životního postoje byla květina. Vyhýbali se konzumnímu životu a sami se stali jeho předmětem. Móda zapracovala květinové vzory do vzorů textilií, zhostila se zavinovacích sukní, dlouhých košilových šatů, kožených sandálů, korálkových ozdob. Právě tato móda se dostala i k lidem, kteří s hippies neměli nic společného. V polovině 70. let vytvořila anglická mládež svůj vlastní styl, který se skládal převážně z maskáčů, triček s anarchistickými výroky, zavíracích špendlíků, těžkých bot, množství kovových ozdob, řetězů a originálních přívěsků v podobě žiletky. Punkerský účes byl inspirován bojovým účesem Mohykánů. Tento styl oblečení symbolizoval společenský protest proti aktuální situaci. Znamenal odmítnutí oficiální, masmédií propagované módy.

Návrháři neváhali těchto nápadů využít, žiletky se objevily v luxusních klenotnictvích, účesy inspirované punkovými na módních molech a imitace zavíracích špendlíků na šatech haute couture. Stejně tak nošení maskáčového vzoru, či saka s prvky vojenské uniformy nenznamená, že má dotyčný zálibu ve vojenství. Dalšími takovými příklady jsou džíny, baseballové čepice až po symbol kříže, který se stal běžným motivem bižuterních šperků (Skarlantová, 2007). Lurie (1981) uvádí, že ty části oděvu, které reflektují, kdo jsme nebo čím chceme být, budou pořizovány a nošeny, a ty které toto neodráží, nebudou. Upozorňuje na to, že módní designéři přichází s množstvím stylů, ale jen některé se opravdu uchytí. To, jaké způsoby odívání široká veřejnost akceptuje a přijme, vypovídá o duchu doby.

Masové napodobení oděvních symbolů - postojů umožnilo změny ve vývoji módy ve 20. století. Pokrok technologií oděvní výroby nabídl kvalitní oděv za nízkou cenu. Zároveň se změnila poptávka – po druhé světové válce se dostává do popředí hedonismus a chuť do života. Touha po módě, původně význačná pro nejvyšší vrstvy, se rozšířila napříč vrstvami. Došlo k úpadku šití na zakázku a naplno se rozběhla malosériová konfekce. V tomto momentě již proudí módní inovace zdola nahoru. Napodobování již není plně motivováno touhou přiblížit se vyšší vrstvě a nebo snad – jak by se mohlo zdát – touhou ztotožnit se s postoji hippies či jiných skupin. Prét-a-porter prostě čerpá nápady z ulic a činí z nich módní novinku samu o sobě. Napodobování je motivováno vznikajícím kultem mládí. To, co nosí mladí, se stává inspirací pro malosériové konfekce. Sebe prezentace směřuje k hravosti, modernosti, novosti, originalitě.

4.9 Módní oděv jako součást sebe prezentace

Na základě výše uvedených teoretických poznatků je možné vymezit kontext sebe prezentace ve třech rovinách.

Sebe prezentaci lze vnímat v kontextu kurtoazní hry, ve které je oděv prostředkem. Díky módním proměnám a množství paralelně existujících módních stylů se oděv jakožto prostředek inovuje, umožňuje upoutávat pozornost novými a novými způsoby. Módní inovace vychází nejen od módních návrhářů, ale i od samotných

nositelů oděvu. Díky tomu, že došlo k určité genderové demokratizaci módy, mohou ke svádění oděv užívat jak ženy, tak muži.

Dalším kontextem sebe prezentace může být třídní rozlišení, ačkoliv v současné době již není tolik významné. Oděv je zde prostředkem zejména díky značce a novosti oděvu jako takové. Samotné módní proměny již velkou roli nehrají, díky konfekci už módní oděv není výhradně výsadou nejvyšší vrstvy. Roli hraje spíše neustálé předvádění nových kusů oděvu.

Třetím kontextem sebe prezentace je vyjádření vlastní identity, která je individuálně odlišná a originální. Nošení módního oděvu sice evokuje konformitu, ale stále zůstává prostor pro variace dle osobního vkusu, je zde možnost zvolit si míru přizpůsobení. Lipovetského úvahy dokonce naznačují, že bez vzniku módy by prostor pro výraznou prezentaci individuality nemohl vzniknout. Móda dává tomuto prostoru hranice. V rámci daném módou, je možné pracovat s detaily dle vlastní fantazie (Lipovetsky, 2002). Dochází tedy ke snoubení napodobování i individualismu. Tento duální charakter vysvětluje Simmel (1904) když uvádí, že člověk nachází potěšení v odívání se pro vyjádření své jedinečnosti, ale zároveň získává podporu z podobnosti ostatním.

Při pokusu o objasnění původu snah o vyjádření individuality se Lipovetsky (2002) ztotožňuje s Weberem, který nepovažuje módu za důsledek spotřeby či třídního rozlišení, ale za projev nového vztahu já k druhým a za projev stvrzení vlastní osobitosti. Módní inovace, které vznikají z touhy upozornit na svůj společenský status, odlišit se od nižších sociálních vrstev či svádět opačné pohlaví nejsou považovány za dostatečně silné hybatele módních novinek. Ty přicházejí rychleji, než stačí být napodobeny. V rámci tohoto pohledu je dynamika a rychlost změn produkována tvořivostí vyvěrající z touhy po originalitě a oslavě osobní identity. Jedná se o nový vztah jedince ke kolektivu (Lipovetsky, 2002).

Masivní prezentace vlastní individuality předpokládá možnost odmítnout tradiční vzory a dosáhnout tak autonomie ve „spravování“ vlastního vzhledu. To by v tradiční společnosti, kde móda neexistuje, nebylo možné. Uniformita daná tradicí individualitu vylučuje. Zároveň jde tato tendence ruku v ruce s novými hodnotami hedonického způsobu života, prosazováním sebe sama a právem na osobitost.

V zájmu prosazení své jedinečné identity dochází k předhánění se v originalitě a prezentování vlastního já, které je originální a odlišné od ostatních. Zároveň prostřednictvím zpětné vazby okolí dochází ke stvrzení své vlastní osobitosti. Etcoff (2002) mluví přímo o sociální aréně, ve které lidé soutěží o pozornost a předhání se, přičemž prostředkem boje jsou právě šaty. Vítězí ten, kdo udrží krok či je dokonce napřed. Vzhledem k tomu, že móda dává určitý rámec a hranice, jde především o variace, to znamená kombinování prvků. V tomto pojetí na vrcholu není ten, kdo má nákladný značkový oděv, ale ten, kdo dokáže produkovat nové a originální kombinace. Pod ním se nacházejí ti, kteří jej kopírují. Lipovetsky (2002) mluví o „dandysmu,“ který spojuje s kultem mládí. Jedná se o silný důraz na individualitu, význam vzhledu a vybočení z průměru. Tento důraz je vystupňovaný do provokace, šokování, překvapení a vytvoření individuálního módního vzhledu (Lipovetsky, 2002).

Všemi zmíněnými kontexty se může prolínat narcistická touha jako možná interpretace sebe prezentace. Žena i muž se může těšit z vlastního vzhledu i ze svůdné podívané, kterou nabízí ostatním. Stejně tak u toho, kdo svým oděvem prezentuje výši svých příjmů lze pozorovat jistý exhibicionismus, touhu po vystavení svého majetku na odiv nejen pro potěšení vlastní, ale i pro vyvolání obdivu u ostatních. A nakonec i v oslavě individuality a opájení se vlastní jedinečností a v jejím prezentování spatřuje narcismus Lipovetsky (2002). Rovněž auto-erotický aspekt, o kterém Flügel (in Levínská, 2004) mluví, se může prolínat všem kontexty.

Ve všech kontextech je také možné vidět potenciál sebestvrzení. Móda a autonomie s ní spojená umožňuje svádět, vyvolávat obdiv, odlišit se, dává prostor vynalézavosti, originalitě, apod. Na tyto projevy obvykle následuje zpětná vazba okolí. Ta může mít vliv na sebehodnocení, které se promítá do sebepojetí jedince.

Potenciál módy v jednotlivých oblastech (individualita, svůdnost, sociální postavení) je možné zasadit to kontextu Eriksonovy vývojové teorie, jejímž ústředním bodem je vývoj identity.

Ve stádiu, které Erikson (2002) nazývá „identita proti konfuzi rolí“ se dospívající snaží najít soulad mezi tím, jak vnímá sám sebe a jak ho vnímají ostatní. Experimentuje s vlastním sebeobrazem, prostřednictvím oděvu může zkoušet dát najevo různé varianty sebe sama. Může zkoumat, jak bude reagovat okolí. Erikson (2002) mluví v souvislosti s tímto stádiem i o prvních láskách – to znamená, že se objevuje

zájem o druhé pohlaví, o upoutání jeho pozornosti. Spolu s postupem do stádia zvaného „intimita proti izolaci“ se tak jedinec snaží být atraktivní, přitáhnout k sobě druhé pohlaví a učí se k tomu oděv využívat. Cílem je vstup do trvalých partnerských vztahů bez toho, aby ztratil sebe sama. Další stádium „generativita proti stagnaci“ Erikson (2002) dává do spojení s pojmy jako produktivita a kreativita. Je spojeno se zakládáním další generace či naopak budováním kariéry. Proto je možné sem zařadit snahu jedince vyjádřit své sociální postavení, což umožňuje hierarchický princip v odívání. Posledním stádiem „ego integrita proti zoufalství“ se rozumí ujištění ega v cestě k řádu a smyslu. Erikson (2002) mluví o postnarcistní lásce lidského ega jako zkušenosti, která umožňuje naleznout určitý řád světa a ducha. Jedinec by měl být pevně ukotven ve všech rovinách – ztotožněn se svou identitou, zakořeněn v manželském svazku a rodině, vyrovnán se svým postavením. Ztotožnění se sebou samým ve všech aspektech a obrácení k sobě samému může být důvodem toho, že již není třeba navenek nic prezentovat a módní oděv již pro člověka nemusí hrát tolik významnou roli (Erikson, 2002).

EMPIRICKÁ ČÁST

1 Metodologie

Jedná se o kvalitativní výzkum provedený na druhém stupni základní školy. Sběr dat byl proveden prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů a žákyněmi 6. – 9. tříd. V průběhu sběru dat byly některé výzkumné otázky modifikovány a doplňovány podle toho, jak byla emergována různá témata ve výzkumu, což odpovídá metodám tzv. grounded theory a pružnému charakteru etnografického výzkumu (Hendl, 2008).

Pro analýzu dat byly použity metody spojené s těmito typy výzkumu, a to je otevřené kódování, jehož cílem je tématické rozkrytí textu a vytvoření kategorií prostřednictvím porovnávání dat. Dále jsem vyhledávala vztahy mezi těmito kategoriemi prostřednictvím axiálního kódování. Postupně se objevily nadřazené kategorie, které pojmuly několik kategorií dílčích a dle kterých jsou rozčleněny výstupy z výzkumu v následujícím textu. Výstupy jsou interpretovány v kontextu teoretických poznatků z uvedených zdrojů.

Cílem výzkumu bylo zmapovat, jak se fenomén módy dotýká žáků staršího školního věku a zdali se nějakým způsobem vztahuje k jejich sebepojetí.

2 Informace o škole

Výzkum byl prováděn na běžné základní škole v Praze na druhém stupni. Žáci této školy mají možnost účastnit se tzv. oborových dnů. Tyto dny jsou vždy spojeny s různými tématy (např. Světová kuchyně, Praha všemi smysly) a zapisují se na ně pouze žáci druhého stupně. Oborové dny jsou rozvrženy do několika termínů, během nichž se žáci dozvídají informace o daném tématu. Mezi oborovými dny žáci sepisují oborovou práci, kterou tvoří celý školní rok a mohou ji konzultovat s učiteli. Nakonec svou práci prezentují před spolužáky z oborové skupiny a žáci 9. tříd ji obhajují před komisí.

3 Průběh výzkumu

Výzkum jsem realizovala koncem školního roku, přičemž jsem vycházela z předpokladu, že budou mít učitelé i žáci více času, protože už se příliš neučí. Ovšem opak byl pravdou. Program byl nabitý z důvodů různých výletů, příprav školního představení a plesu. Zároveň vrcholily oborové dny, jejichž součástí obvykle byly různé exkurze, apod. Domlouvání s učiteli a provádění rozhovorů bylo tedy poněkud chaotické, což se bohužel podepsalo i na podobě rozhovorů, z nichž některé jsou spíše kratší či obsahují stručné výpovědi.

Nejprve jsem prováděla rozhovor s dívkami, které se účastnily oborového dne Móda a zdraví. Chlapec se zapsal na tento oborový den pouze jeden. Účastnila jsem se posledních dvou oborových dnů v roce a nebyl přítomen ani na jednom z nich. Vzhledem k tomu, že během těchto dnů jsem sesbírala několik rozhovorů pouze s dívkami, rozhodla jsem se nakonec výzkum cílit pouze na dívky. Následně byly rozhovory doplněny náhodně vybranými dívkami, které se účastnily jiného oborového dne.

Z drobného pozorování usuzuji, že účast na oborovém dni neznamenal nutně enormní či hluboký zájem o téma módy a zdraví. Částečně je toto potvrzeno rozhovory – některé dívky si oborový den vybraly jen proto, že bylo téma lehčí než jiné nebo proto, že jinde nebylo místo. Z tohoto důvodu nijak neporovnávám rozhovory s dívkami, které se oborového dne účastnily a těmi, které měly jiné téma.

4 Výstupy z výzkumu

4.1 Oděvní styly dívek

S dívkami se setkávám při oborových dnech, někdy na chodbách a při rozhovorech. Pro lepší orientaci v kontextu z informací získaných při pozorování a rozhovorech definuji tři tendence v jejich odívání a dívky stručně představím.

Dívky – „*princezny*“ (Lída ze 7. třídy, Bára z 9. třídy): takto nazvala Adéla Lídu. Označuji tak dvě dívky, které si dávají záležet na tom, jak vypadají a jejich oblečení se vyznačuje snahou upoutat na ženské rysy. Lídy si vždy všimnu, nosí hodně barevné oblečení, někdy se v něm objeví i leopardí vzor. Dívka je výraznější i bez

barevného oblečení, má snědou pleť a tmavě hnědě vlasy. Také se výrazně líčí. Nosí i různé mašle ve vlasech. Motivací pro výběr oborového dne je u ní zájem o módu a modeling.

Bára má ráda latinskoamerické tance, sama tančí a proto si vybrala tento oborový den – aby mohla zpracovat práci o módě v těchto tancích. Je to drobná, ale výrazná dívka, trochu podobná Lucce – snědá s hnědými vlasy. Také ráda nosí barevnější oblečení, šaty a upnuté oblečení. Bez nalíčení by prý nešla ven.

Dívky – „*slečny*“ (Zuzka z 8. třídy, Karolína a Týna z 9. třídy): tyto dívky se liší od „*princezen*“ tím, že ačkoliv upoutávají pozornost na svou ženskost, jejich oblečení není vizuálně tolik výrazné a nepoutá tolik pozornosti. Zuzka nosí spíše jednodušší oblečení, nepřiliš nápadné, ale nemá vůbec problém s dívčím způsobem oblékání a také se líčí.

Karolína není vyloženě drobná či štíhlá, nedá se ale ani říci, že by byla silnější, má normální postavu. Během hodin v rámci oborových dnů je hodně drzá na učitele. Při rozhovoru mi poskytuje spíše kratší odpovědi a není příliš ochotná říci více, než je třeba – často uvádí věty slovy „já nevím“ v lehce otráveném tónu, oblečení ostatních prý neřeší a snaží se mi prezentovat určitý nadhled (příliš jí ho ale nevěřím). Ráda nosí upnuté kalhoty nebo legíny a k tomu delší triko. Občas nosí hiphoperské kalhoty, protože tancuje streetdance.

Týny oblečení není extrémně výrazné, ale je sportovně dívčí. Ráda si vybírá společenské šaty pro kulturní příležitosti. Týna má ráda seriál Sex ve městě a má hrozně ráda boty a kabelky Luise Vuitton. Jejím vzorem je Simona Krainová.

„*Pohodové holky*“ (Simona ze 6. třídy, Adéla a Nad' a ze 7. třídy, Katka z 8. třídy): všechny dívky působí spíše nenápadně a ani jejich oděv na mě nepůsobí nijak specificky, proto je řadím do jedné skupiny. Adéla je drobná povídavá dívka, která mi velmi ochotně sděluje celou situaci s odíváním. Jinak působí tiše a spíše plaše. Obléká se víceméně jednoduše a nepřiliš nápadně, v podstatě džíny, tričko, plátěnky. Líčí se pouze řasenkou. Jejím vzorem je spolužačka Terka (tu vidím jen jednou, má také spíše jednodušší oblečení, jehož součástí jsou džíny, tílko a plátěnky). Kamarádí se s „Áňou a Máňou“, které prý nenosí sukně, stejně jako Adéla.

Nad' u dávám do stejné skupinky, protože se k ní Adéla vztahuje, když mluví o tom, že by si chtěla lakovat nehty a také proto, že do ní zapadá tím, že odmítá holčičí

styl a nemusí šaty. Je to drobná malá dívka. Má ráda rockový styl a tvrdší způsob odívání, inspirují ji některé celebrity (Avril Lavigne, Taylor Swift). V jejím vzhladu se to ale projevuje jemněji, vídám jí většinou v lehce odřených džínách a bílém tričku, které je oproti džínům volnější. Původně chtěla na jiný oborový den, ale tam ji nevzali, tak si vybrala toto téma, protože se o módu také někdy zajímá.

Katka také volí jednodušší, nijak nápadné oblečení, upřednostňuje spíše sportovní styl a značkový. Sukně nosí nerada. Také se nelíbí, ale až půjde do deváté třídy, tak prý asi začne.

Simona je malá drobná dívka, která ráda nosí dívčí oblečení včetně sukní. Nenosí je ale zas tak často, kvůli tomu, že ve třídě jsou dva kluci, které často oblečení ostatních posuzují a komentují a všímali si i jejích sukní. Přitom tyto sukně prý nejsou nijak výstřední, jsou normální. Simona se líčí – řasenkou každý den (i když v den rozhovoru se mnou zapoměla) a někdy i tužkou na oči. Motivací pro zápis na oborový den spojený s tématem módy bylo, že se tam přihlásila kamarádka (kterou nakonec nevzali), ale i to, že se chtěla něco o módě dozvědět.

Anna – „*klučičí holka*“: Annu vždy vidím ve sportovním oblečení – mikině s kapucou, volném triku a volných džínách, jejichž střih je velmi podobný střihu kalhot klučičích. Anna se nelíbí. Co se týče tělesné konstituce, je trochu silnější. Anna celkově působí kamarádkým pohodovým dojmem, i když při rozhovoru se mnou vypadá, že se trochu stydí a má trochu obtíže s formulováním svých myšlenek. Na oborový den se přihlásila, protože se chtěla něco dozvědět o módě, její historii a o tom, jak vznikly jednotlivé oděvní styly.

4.2 Adéla vs. Lída a autonomie v procesu formování identity

Během dospívání mladý člověk vystupuje z role dítěte a pomalu přebírá roli dospělého, kterou provází odlišná očekávání. Společnost vnímá dospívání jako období, kdy se jedinec snaží s novou rolí a požadavky, které jsou na ní navázány, vyrovnat a obvykle mu v tomto směru poskytuje jisté pochopení. Dospívající zkoumá, co nová role obnáší a to s sebou nese i testování hranic, snahu zjišťování kam až může a kam už ne, co je akceptovatelné a co je příliš. Dospívající totiž přeci jen ještě není dospělým v plném slova smyslu a jeho pravomoci ještě nemají takový rozsah, jako u dospělého.

To orientaci v celé situaci ještě více znesnadňuje. Často tak dochází k různým sporům o práva a hranice s rodiči. Lurie (1981) říká, že pozdější dětství a raná adolescence jsou často bouřlivými díky bojům o vlastní výběr oblečení, jinými slovy bojům o právo mluvit sám za sebe.

Nahlédnout do toho, jak takový boj probíhá a jak je prožíván mi umožní Adéla ze 7. třídy. Když se jí ptám, zdali je třída nějak rozdělená na skupinky podle oblékání, téma „co rodiče dovolí“ se hned objeví: *„Teď už ne, ale dřív to tak bejvávalo, nebo dřív jsme měli skupinky podle toho, ano, i jak kdo se oblíkal, co mu rodiče dovolili, prostě když třeba holky nemohly jít do parku odpoledne, tak se s nimi prostě nekamáradili,...“*

Adéla sice říká, že rozdělení do skupinek podle toho, co rodiče dovolí, bylo dříve, ale z jejích odpovědí vyplývá, že to, co rodiče dovolí a nakolik někdo volností disponuje a jiný ne, je stále aktuální téma: *„No, tak třeba když Lída se oblíká, tak mi to přijde třeba dost děsný, ale třeba jak se oblíká Terka, tak mi to přijde v pohodě, protože jí to sluší a umí si vybrat, jenže Lída prostě se oblíká, co najde v šatníku a vypadá to někdy úplně šíleně a ani se to třeba k sobě nehodí. Takže to pro mě něco znamená, jakože třeba, podle toho soudím jestli ten člověk třeba ... jestli má hodný rodiče, nebo všechno mu dovolej anebo, že mu něco dovolej, ale taky jako s mírou – třeba jak já, ale Lída je zvyklá, že ukáže na to, na to, na to, všechno má ...to je takový to, žeee ... já nevím jak to říct, nechci říct rozmazlenej, ale že prostě ... že mu rodiče dovolej úplně všechno, těm rodičům je jedno jak se oblíká, mě by máma v takovym oblečení jako má třeba Lída nepustila, jakože to vypovídá i o člověku, jak si člověk vybírá že jo, jakej je třeba...Lída je taková princeznička, ale jako vono jí to i někdy sluší, ale ... prostě mě se to nelíbí.“* (odpověď na otázku co pro Adélu znamená oblékání ostatních)

Podobné odpovědi přichází i na otázku týkající se make-upu a piercingu: *„Já se maluju, i když mi to táta nechce dovolit, takže to mam takový jako že ..., mamce to nevadí, tátovi vadí, že si třeba lakuju nehty, ... a říkal, že až jako na střední, což mi přijde takový divný, ostatní holky si lakujou nehty úplně v pohodě, třeba ta Nad'a, nebo holky, a nikomu to nevadí prostě, ty rodiče sou úplně v pohodě a mě je 13 jako a nevím, jako přijde mi to divný, že nemůžu, připadám si taková zaostalá v tomhleto. Třeba řasenku si dám, když sem u mamky, nebo takový věci ... ale ... co mi strašně vadí, ta Lída, ta se strašně maluje, a to se mi nelíbí, to jako řasenka třeba jo, ale někdy přijde do školy a má takhle růžovou (oční stíny) a má zelený tričko.“* Ptám se, zdali se to Adéle

nelíbí jako kombinace či vzhledem k věku: „*Hmm, to bych řekla tak na 16tiletou holku, dobře jí je tak 13, 14 ... ale tak to je ještě málo.*“ Shrnuji, že je tedy problém v tom, že je to příliš výrazné na věk a Adéla reaguje: „*Jako decentně, tak je to hezký, ale když je to kýčovitý, tak to ne ... to se mi nelíbí, ani nevím, jak jim to ty rodiče můžou dovolit.*“

Adély postoj k piercingu a tetování: „*Tak já jako nekritizuju ty ostatní, ale třeba kámoška ze školy, ta má piercing tady a tady a mě to zase přide přehnaný na tak mladou holku, mě třeba nevadí, když to maj dospělý, ale aby to měla 14tiletá holka, to mi přijde divný. Třeba když má víc náušnic v jednom uchu to mi nevadí, já bych chtěla tady dvě dirky a tady jednu, ale mamka mi to nechce dovolit, ale mít všude piercing, to je hrozný, to se mi nelíbí prostě na tak malou holku. A tetování už vůbec ne prostě, to bych tipla na někýho když už, tak na někýho 28letýho chlapa nebo ženskou, ale když to nosej 18tiletý holky ... tak to ne.*“

Ve všech třech výpovědích se objevují tři roviny: 1) pojednání o tom, co někdo může (a jaký rozsah volnosti se pojí s různým stářím), 2) kritika toho, jak s touto volností nakládá (příliš barevné kombinace oblečení, příliš výrazné líčení, příliš mnoho piercingu) a podivení se, jak to mohou rodiče dovolit, 3) vysvětlení, že Adéle právě to či ono dovoleno není a chtěla by, aby bylo. Z toho soudím, že rozhořčení neplyne ani tak z toho, že by nesdílela vkus se svými vrstevnicemi (ohledně toho jak barevný či sladěný má make-up či oblečení být). Domnívám se, že důvodem rozhořčení je především to, že si nemůže dovolit vzít si na sebe cokoliv, co vytáhne ze šatníku (ať už by to bylo dobré či špatné), ani více se namalovat či nalakovat si nehty, protože rodiče tolerují pouze řasenku a průhledný lak, ani nechat si udělat několik dírek do ucha. Jinými slovy, ještě nedosáhla takové autonomie a plného práva rozhodovat o svém vlastním vzhledu jako její spolužačky a cítí se tak zaostalá a nedostatečně dospělá.

O tom, že téma, které Adélu pálí, je právě míra autonomie, mě přesvědčuje i rozpor ve vztahu, který má k Lídě. Vyjadřuje se o ní jako osobě se špatným vkusem: „*Jinak je mi jedno jestli vypadám dobře nebo ne, samozřejmě nepudu prostě v legínách fialovejch a nevezmu si k tomu zelený tričko a růžový náušnice jako Lída, to bych nešla do školy*“, která se také kýčovitě líčí. Dalo by se tedy předpokládat, že jí bude spíše pohrdat či litovat a nebude ji pokládat za nijak ohrožující. Tak to ale není, je to právě Lída, jejíž kritiky se obává: „*... teďka je to úplně jedno, jak kdo se oblíká, akorát prostě i někdy já sama se bojím jít do školy ve věcech, který mi mamka třeba koupí jako nový a*

líbí se mi a bojím se v nich jít, co na to budou jako říkat ty ostatní, a jako většinou neříkaj nic, ale něco si myslej a já se bojím toho, co si myslej, jakože třeba Lída řekne, ježiš ta má hrozný oblečení.“ (pokračování odpovědi na otázku, zdali je třída rozdělená do skupinek dle oblékání) To znamená, že přeci jen vnímá Lídu jako někoho, kdo má dostatečně silnou pozici, aby mohl vést kritiku proti ostatním. Důvodem, proč Adéla Lídu takto vnímá, může být podle mého názoru právě to, že má mnohem větší rozsah autonomie a může si více dovolit než Adéla (zejména, když Adéla zmiňuje obavy z její kritiky právě v souvislosti s oblečením, které vybrala její matka) a tím pádem i větší respekt.

V poslední řadě je tu ještě jedna drobnost, která by mohla poukazovat na to, že se u Adély odehrává proces utváření nezávislé identity, která patří k dospělosti. Pokud Adéla kritizuje konkrétní outfity Lídy, často jsou zmíněné kombinace, ve kterých je růžová. K této barvě má Adéla vyhraněný postoj: „... *nemam ráda růžovou, přitom lidi říkaj, že mi sluší, ale já to prostě, mam věcí růžovejch, ale ne prostě, že bych v tom musela prostě za každou cenu jít*“. K tomuto výroku bych ještě připojila odpověď na otázku, zdali mají s matkou podobný vkus: „*No, spíš nee.. spíš jsem jí ted'ka přemlouvala, že budeme kupovat věci, který se mě líběj a ne jí.*“ Pokud vezmu ještě v úvahu, že Adéla je jednou z těch, které nemají rády sukně, objevuje se mi skupina faktorů, o kterých pojednává Levínská (2004) v kontextu formování identity. V rámci svého výzkumu uvádí svou domněnku, že dokud dívky hovoří o tom, že nechtějí nosit „šatičky“ nebo „růžovou“, nemají svůj identitní boj zcela vybojován, respektive nedokáží bojovat s odstupem a neustále musí a mají potřebu čelit „mateřské péči“. Zatímco Lída si klidně v něčem růžovém a v sukni (třeba i s volány) do školy vyrazí.

Toto téma se občas objeví i u ostatních dívek a souběžně s ním různé strategie, jak si zajistit možnost vybrat si oblečení zcela sama. Když se ptám Adély spolužačky Nadi, v čem je nakupování se spolužačkami lepší než s matkou, říká: „*No máma je totiž, máma má taky dobrej vkus, ale vona chce abych byla víc holčičí a mě se líběj víc ty klučičí, nevím proč...*“ Dále, když se ptám, jestli raději nosí kalhoty, říká: „*No kalhoty, někdy mě máma dokope do šatů, ale ... to moc nemusim.*“ Z odmítání „holčičího“ oblečení by se dalo vyvodit, že snaha o nezávislost na matce může být realizována identifikací s otcem a preferencí chlapeckého způsobu odívání. Bára z 9. třídy má šaty sice ráda, ale také se snaží eliminovat případný vliv matky tím, že chodí

nakupovat s kamarádkami nebo sestrou: „*Se ségrou, někdy s mámou, ale to co se jí líbí, se mně nelíbí a naopak, a jinak chodím s kámoškama.*“

Když porovnám strategie dívek, zdá se mi, že Adéla nebojuje jen s tím, že nemá dostatek autonomie, ale také s tím, že z ní má zároveň i obavy. Má obavu z toho, že pokud by ji oblečení vybrala matka (byť se i jí samotné někdy líbí), nebo přítelkyně jejího otce, která má údajně dobrý vkus, tak jako tak bude kritizována: „... *ta má dobrej styl, jenžee já nevím, vona prostě.. je takovej zláštní člověk, kterej prostě ... se taky bojím toho, že mi neumí zkombinovat dobře ty věci a bojím se toho, a bojím se toho že by mi vybrala třeba něco hezkýho a třeba drahýho, že prostě voni pak zase budou mít tu kritiku a budou pomlouvat jak vypadám.* Adéla si tedy nedovede představit, že by se postavila za svou volbu oblečení a obhájila si ji s tím, že se jí líbí, bez toho, aby jí naskočilo spojení s tím, že se nechala obléknout od matky či jiného dospělého. Ale obvyklou strategii – vybrat si prostě sama také není schopná uplatnit: „*Noo, jenom se tak jako podívat do toho obchodu, ne že bych nakupovala..Spíš, že holky si něco koupěj, že já se stydim si před nima něco vybrat. Se bojím co budou říkat... Hm, toho se bojím no, že oni sou takový jako, že řeknou třeba jo, to je hezký a pak ve škole budou pomlouvat, ta barva je strašná,.. a takový jako ...*“ Zde vnímám obavu z vyjádření vlastní autonomie, která by znamenala vlastní volbu oděvu, toho co se jí líbí a tedy vyjádření svého vkusu. Kdyby vyjádřila, co se jí samotné líbí, odpovědnost by šla za ní samotnou a pokud by okolí nepřijalo její vkus, Adéla by to mohla pocítit jako nepřijetí jí samotné.

4.3 Experimentování při utváření osobní identity

Bylo řečeno, že dospívání je dobou zkoušení a experimentování s postoji v rámci upevňování své identity. Ve smyslu Goffmana (1999) by se dalo říci, že oblečení je kostým, který nám umožní dostat se do určité role a postoje s ní spojené si zkusit – takovou myšlenkou se zaobírá Adéla /7. třída/: „...*ale já bych taková chtěla bejt, prostě bych se chtěla zaměřit na jeden styl a mít takovej celej šatník, a třeba za rok najít si novej a vyměnit celej šatník kdyby mi to bylo třeba malý, nebo už se mi to nelíbilo.*“ Adéla by ráda takto měla možnost experimentovat se svou identitou a dojmem, který ta či ona maska může vyvolávat.

Dívky se ptám i na to, jak by se cítily, kdyby musely nosit uniformu. Ta vlastně toto experimentování s identitami a zkoumání toho, jak na ně okolí reaguje, znemožňuje. Proto mě překvapuje, že Nadě by uniforma nevadila. Ukazuje se ale, že by to pro ni nebylo tak hrozné proto, že by to alespoň pasovalo k jejímu postoji: „...já mam ráda třeba Anglii, já sem tam byla, takže to mam ráda takovýhle, mě by to nevadilo.“

Zde je možné ztotožnit se s tvrzením Lipovetského (2002), který podmiňuje možnost prezentovat vlastní individualitu oděvem vznikem módy. V tradiční společnosti, kde móda neexistuje a podoba oděvu je vymezena konvencí, by nebylo možné ani takovéto experimentování.

4.4 Experimentování a genderová identita

Lída /7. třída/ jasně definuje situaci módy ve třídě takto: „*My máme spíš třídu sportovně založenou, že víc než na vzhled jako to.. dávaj na to pohodlný.*“ K tomuto výroku, by bylo možné přiřadit výstup z výzkumu uvedené Levínskou (2004), během něhož dochází ke zjištění, že ve čtvrté třídě existuje početná skupina dívek, u kterých ještě nezačal nástup puberty, a které tudíž nejsou zaujaty moderností a touhou po ženskosti, dávají přednost pohodlí, chodí rády teple oblékané a v zimě nosí kalhoty.

Dospívání je období zamilovávání se a jeho význam pro budování identity zohledňuje Erikson (2002). V tomto období se tedy začíná projevovat zájem o druhé pohlaví a upoutání jeho pozornosti. Jakoby se v životě dospívajících objevila kultura kurtoazie – ve které se žena chce zalíbit muži a zároveň se potěšit z podívané, kterou může sama zprostředkovat. Dívky oblékají těsné oblečení, krátké sukně, líčí se a lakují si nehty a přitom vlastně experimentují s prostředky svádění a se sváděním jako takovým. Jednotlivé prostředky často nejsou využívány konkrétním způsobem za konkrétním účelem. Dívky prostě opět zkouší kostým či masku a následně se uvidí, jaké dojmy to vyvolá. To, že nějaké reakce okolí přijdou, prozrazuje Lída /7. třída/: „*Tak já myslim, že kluci určitě si všimnou toho, když sme hezky oblékaný, máme to nák sladěný...u kluků to je tak, že když nás nezkritizujou, tak je to dobrý, oni to jako neuměj nás moc jako pochválit, třeba některý nám jako řeknou někdy, že nám to sluší.*“ Ale také ostatní dívky dokládají, že nějaká reakce přijde, když se ptám, jestli si kluci jejich vzhledu nějak všimají: „*No řešej to no, třeba když máme krátký kraťasy a velký*

výstřihy, tak jako říkaj, že chodíme, jako když na sebe nic nemáme.“ říká Nad'a ze sedmičky, „Občas jo no, když má někdo extravagantnější věci.“ /Zuzka, 8. třída/. A i nejmladší Simona ze 6. třídy má v tomto ohledu zkušenost: „Voni, když si vezmu sukni, tak jeden kluk se vzbudí a říká, co to je, že jo a něco si tam šeptaj.“

Zde také pokračuje příběh Adély. Vypráví mi o tom, jak je to u nich ve třídě s pomlouváním v souvislosti s oblečením a říká: „Toho jedinýho se bojím (pozn. mluví o kritice ostatních), jinak je mi jedno jestli vypadám dobře nebo ne.“ Tomu však příliš nevěřím. Adéla se vyjadřuje v tom smyslu, že by do školy šla v čemkoliv, že by jí to bylo jedno, ale obává se, že by to pak ostatní kritizovali. Výše ale bylo zmíněno, že Adéla by si ráda barevně lakovala nehty, nalíčila se, nemluvě o jejím komplikovaném problému s barvami: „Jenže mam ten problém, že třeba nemam nosit oranžovou, to vim z toho oboráku, nebo takovýhle barvy a právě že, já mam třeba deset věcí v šatníku oranžovejch, což je můj velkej problém a teďka se mi líbí dost zelená a toho mam zas minimum v tom šatníku, což zelená mi třeba sluší jako, nevím ta fialová jako to nevim, ale třeba nemam ráda růžovou, přitom lidi říkaj, že mi sluší, ale já to prostě, mam věci růžovejch, ale ne prostě, že bych v tom musela prostě za každou cenu jít, nebo třeba jak Máňa, Áňa, tak se mi líbí tady ta modrá,..“ Zde se Adély dotkla teorie barevné typologie, kterou učila ženy Suzanne Caygill prostřednictvím přednášek a která má své kořeny v 18. století (Rubinstein, 2005) Nyní ji dívkám prezentoval učitel v rámci oborového dne. Z toho usuzuji, že by Adéla přeci jen ráda „vypadala dobře“ a byla pro okolí atraktivní. V průběhu také mluví o tom, že se bojí jít do školy v něčem, co se jí líbí a že se obává následné kritiky. Problém je tedy spíše v tom, že by ráda šla v něčem, co považuje za pěkné a o čem si myslí, že jí to sluší, ale obává se, že by se snaha vypadat dobře nevydařila a Adéla se společensky znemožnila. Což by podle ní prakticky znamenalo, že někdo: „...bude kritizovat, jak vypadám, jestli jako, co já vim, třeba, že jsem v tom tlustá, ... že v tom divně vypadám a takový věci.“ Adéla mi také vysvětluje, že tato kritika se odehrává za zády toho, koho se to týká, tedy ve formě pomlouvání, což jí přijde podlé.

Prozatím spíše zkusí v rámci toho, co je jí dovoleno - řasenka, průhledný lak. Zde bych se vrátila ještě k nevoli Adély otce, který jí nechce dovolit více. Na příliš odhalující oděv, líčení a nošení vysokých bot může často směřovat represe rodičů. Lurie (1981) k tomu uvádí, že je rozdíl, zdali dítě oblékne běžné denní oblečení pro staršího

člověka, přičemž dospělí nejsou tolik zděšeni, jako když dítě oblékne společenský oděv, který více budí dojem předčasné dospělosti vzhledem k dětské tváři. Právě v tom je možné zahlédnout obavy rodičů, obavy, že dívka bude působit sexuálně vyzývavě, není na to dost stará a mohla by si případně díky tomu dostat i do potíží. Dívky svádí s rodiči boj o to, aby mohly využívat prostředky svádění, jejich vydobytí (byť alespoň částečné) pak může být jednak potvrzením své ženské identity a jednak volné nakládání s nimi poukazuje na dosažení autonomie dospělého, o které je pojednáno výše.

Experimentování s vlastním vzhledem v duchu snahy být atraktivní se objevuje u více dívek a make-up zde hraje významnou roli: Katka /8. třída/ říká, že se maluje, protože jsou její oči pak hezčí – výraznější. Zuzka ze stejného ročníku se nemaluje, ale myslí si, že už bude brzy čas: *„já nevím, prostě já si myslím, že to něk extra nepotřebuju, ale třeba až budu do devítky, tak už se asi začnu malovat“* Jakoby očekávala, že již bude třeba vytasit ženskou zbraň, protože s tím začínají i její spolužačky. Bára se také líčí, dokonce by bez make-upu prý vůbec nevyšla ven a dokládá to také tím, že: *„A hlavně kluci ve třídě vždycky říkaj, že se musíme namalovat, jinak vypadáme strašně.“* Simona za 6. třídy důvod líčení vysvětluje takto: *„No taky, ale jako že ... prostě jako že se mi to líbí, a vlastně jednou si vás zapamatujou s tou řasenkou a pak to vypadá tak jako divně trošku bez ní.“*

Využívání oděvu k tomuto účelu následuje princip zdůrazňování odlišnosti pohlaví, dívky volí těsný oděv, který dává vyniknout jejich postavě: *„Líbí se mi uplý kalhoty, baleríny, teplákový kalhoty.“* /9. třída, Bára/, Karolína /9. třída/ odpovídá na otázku, co si ráda kupuje takto: *„většinou třeba uplý kalhoty.. normálně na ven nosim většinou prostě třeba legíny, nebo úplný džíny nebo kraťasy a třeba dlouhý triko.“* Adélu trápí, že nemůže nosit upnuté topy či výstřihy, což opět potvrzuje, že by ráda ženskou atraktivitu nějak vyzdvihla: *“Ta Terka, to se mi dost líbí... ona nosí více tílek (pozn. jedná se o klasická upnutá tílka s úzkými ramínky), a vypadá to fakt hezky, jenže ona má právě ty prsa a to já nemam a nemůžu si vlastně ty věci vybrat podle toho.“* Tempo fyzických proměn jejího těla ji ještě nedává možnost využívat principu zdůraznění odlišnosti, proto si zatím musí vystačit s líčením, které tento princip stále naplňuje.

Ve výrocích dívek se několikrát objevilo rozhořčení nad způsobem, jakým některé dívky užívají make-up. Nad'a říká: *„Já nevím, mě se třeba nelíbí takový to*

vyzývavý líčení, třeba černý linky hodně, to je takový divný no.“ a také se jí nelíbí, jak se líčí Lída: „Lída se maluje teda hodně výrazně, to se mi moc nelíbí zrovna, ale neříkám jí to.“ /7. třída, Naďa/, „No podle toho jak se namalujou, když si třeba daj řasenku a linky, tak to úplně stačí a prostě sluší jim to, ale když je třeba prostě, se přemalujou, tak to fakt nemam ráda, to mi přijde fakt divný na tenhle věk“ /7. třída, Anna/ Podobný pohled má i Zuzka: „Nesmí to bejt úplně přeplácáný, spíš přirozeně, třeba jenom linky.“ I Simona ze 6. třídy, když se zeptám, co říká na to, jak se líčí její kamarádka, říká: „No někdy třeba, ta moje (ztiší hlas, ačkoliv jsme v místnosti sami) kamarádka vona má hodně vlastně, vona mí vždycky takhle jakoby nad téma řasama že jo, má takovou černou vlastně jakoby linku a to se mi zdá hodně jako hodně výrazný (tónem dává najevo spíše nesouhlasný postoj).“ Simoně se ani moc nezdá to, že: „ ... vlastně teďka jedna holka, no vona kamarádí s mýma kámoškama, vona nosí takový kšandy a to mi přijde tak ňák jako extrémní a prostě jako, že je to jako moc.“ Z uvedených výpovědí vyvozují dvě možné příčiny tohoto rozhořčení. První je, že dívky jsou toho názoru, že děvče by se mělo oblékat jemně, nepřilíš extravagantně a nápadně. Druhou možností je, že dochází k situaci, která nemá daleko k pohledu, který uvedla Etcoff (2002), že oděv je nástrojem, který zvyšuje cenu na trhu sexuálních partnerů. Líčení by mohlo být ekvivalentem tohoto nástroje. V takové situaci by se pak dalo mluvit o konkurenčním prostředí, ve kterém výraznější oděv či líčení může poutat více pozornosti, než se dostává ostatním, což je nežádoucí. A Simony kamarádka, která (tak jako kurtizány) začlenila do svého outfitu mužský prvek oděvu a dopustila se tak něčeho překvapivého a opovážlivého, se v tomto smyslu pravděpodobně trefila do černého.

4.5 Předvádět a svádět či se stydět

Když se Báry /9. třída/ zeptám, co by se stalo, kdyby se nemohla líčit, říká, že by nikam nešla, odůvodnění zní takto: „Protože jsem jiná, než když se ráno probudim, když vylezu z postele, tak jsem jak vyblitý lečo“ dále říká: „já třeba hodinu vždycky ráno vymejšlim, co si na sebe vezmu, protože abych vyšla ven a byla bych divně oblečená, tak to bych asi nešla.“ Anna, jak již bylo zmíněno, by ráda vypadala atraktivně, ale obává se zároveň, že by v oblečení, které se jí líbí, mohla vypadat divně, tlustě, apod.

U obou dívek je možné pozorovat určitou ambivalenci v odívání a líčení. Dívky by rády působily přitažlivě a pravděpodobně by jim nevadilo, kdyby se – slovy Flügel – staly předmětem něčí touhy, na druhou stranu se však obávají toho, že působily nepřitažlivě. Funkcí studu je podle Flügel (in Levínská, 2004) inhibice exhibicionistických tendencí prostřednictvím cudnosti. Levínská (2004) uvádí, že to, jak se cudnosti podaří potlačit předvádění se, záleží mimo jiné na spokojenosti se sebou samým. V případě, že je spokojen, převáží spíše tendence předvádění se. U Adély díky jejím obavám cudnost do jisté míry vítězí v podobě neutrálního oblečení. Ale vzhledem k tomu, že se Adéla líčí, dalo by se říci, že přeci jen projevuje i libido.

Když se ptám Adély, zdali kluci mají nějaké reakce na vzhled dívek, odpovídá: *„Maj a mě to docela vadí, protože jako, já třeba si vezmu řasenku a oni, ona je namalovaná, ona je nenamalovaná.. nebo já mám třeba tmavý řasy a oni řeknou, že jsem nalíčená a já nejsem a já nevím prostě, jak jim to mam dokázat, já prostě nejsem nalíčená a voni mi říkaj, že jsem, tak jako co mam dělat.“* Taková situace Adélu evidentně přivádí do rozpaků. V teoretické části práce byl uveden poznatek, že stud je způsoben zahalováním těla oděvem. Podle Flügelova pojetí (in Levínská, 2004) jsou šaty kompromisem mezi dvěma tendencemi, což pramení v určitý neuroticismus v odívání. Na jednu stranu chceme zviditelňovat naši přitažlivost a na druhou zviditelňujeme to, za co se stydíme (Levínská, 2004). Z toho vyplývá ambivalentní postoj k odívání, který je u Adély možné zahlédnout, ovšem v podobě líčení.

4.6 Problém jménem sukně

V průběhu výzkumu se častěji vyskytuje vymezený postoj k sukním či odmítání holčičího nebo dámského stylu. V kapitole o autonomii byl na pozadí snahy distancovat se od identity, na které se podílí matka, představen postoj Nadi, která holčičí styl včetně sukní moc nemusí. Tuto snahu o nezávislost lze tedy považovat za příčinu odmítavého postoje k sukním. V rozhovorech je však možné zpozorovat ještě jeden zdroj vyhýbání se této části oděvu. Je to obava z odhalování těla a s ní spojený stud. Levínská (2004) uvádí, že pocity studu spojené se strachem z veřejného vystavení signalizují nástup puberty.

V odpovědích Anny /7. třída/ se často objevuje potřeba vyhnout se extrémům a nápadnosti, preferuje spíše běžné, nenápadné oblečení: *“Mmm, jako líbí no.. teďkon z našeho pohledu to normální, že jo, takže nějaký ty džínny prostě, tričko, mikina a tak, prostě obyčejný věci, ne žádný jakoby takový extrémní. Jo, jo ... já spíš ten sportovní styl..já moc jako, nejsem jakoby na ten dámskej. No mě se víc jako líbí ty...věci, který sou ... jakoby ... nejsou dám ... tak ... dámský věci se mi moc nelíběj, voni sou takový.. mě to přide ... prostě ... nevím no ... moc nevím, já to nemam ráda, že to je většinou věci na tělo a to nemam ráda. Když se zeptám Anny, zdali by jí vadilo nosit školní uniformu, říká, že záleží, jak by to vypadalo. Zmíním, že se většinou u dívek skládá z blůzy a sukně. Anna odpovídá, že sukně by jí asi vadila. Ptám se proč: „Nevím, je to takový, divný.. je to prostě.. já se v tom cejtím divně.“*

Podobný postoj má Adéla /7. třída/: *„Mě by to nevadilo, akorát bych měla problém s tou uniformou, že nenosím ty sukně.“* Dívky také vzájemně znají svůj postoj ohledně nošení sukní: *„No, a takovejch nás je víc, třeba Áňa a Máňa, ty taky nenosej sukni.“* Katka /8. třída/ je na tom podobně, prý má ráda sportovní oblečení a následně odpovídá, že sukně nenosí, že sice teď je ples, tak si jí asi vezme, ale jinak nosí kalhoty s tím, že sukně prostě nemá moc ráda.

Tělo může být buď považováno za jeden z prostředků exprese či za něco, co je lepší schovat, což je spojeno s tím, jaký má jedinec k vlastnímu tělu vztah (Levínská, 2004). Erikson (2002) říká, že rostoucí a vyvíjející se mládež čelí fyziologické revoluci v sobě samé a zabývá se otázkou, jak vypadá v očích jiných lidí ve srovnání s tím, jak se sama cítí. Z tělesných změn provázejících pubertu mohou pramenit rozporuplné pocity a vystavování těla se tak může stát předmětem studu. Anna se chce vystavování těla prostřednictvím těsného oděvu evidentně vyhnout. Zdali je důvodem to, že je „silnější“ (jak ji označuje i Adéla) se mohu spíše domnívat.

Obecně lze říci, že sukně a šaty patří k ženě archetypálně. Díky tomu, že jsou v podstatě symbolem genderu, naplňují princip svádění prostřednictvím zdůrazňování odlišnosti pohlaví. Dívky mohou odmítat vzít si na sebe sukni či šaty, protože by tak odhalily své ženské tělo, staly se vyzývavými a získávaly pozornost okolí. Z takového úhlu pohledu by odmítnutí nosit sukni mohlo znamenat spíše cudnost v pojetí Flügela (in Levínská, 2004), jejímž cílem by v tomto případě bylo nevzbudit touhu, případně znechucení okolí. Takto vnímám případ Simony /6. třída/, která má sukně moc ráda, ale

příliš je nenosí, protože si o tom pak kluci povídají. Na druhou stranu se však Simona také líčí, čímž se opět objevuje dilema mezi tím, zdali se předvádět či stydět. Mohla bych sem také zařadit případ Nadi, která si všimla u kluků právě této reakce: „ ... *no, třeba když máme krátký kraťasy a velký výstřihy, tak jako říkaj, že chodíme, jako když na sebe nic nemáme.*“ Podle mého názoru se tedy u Nadi může mísit snaha o vymanění z matčina vlivu, ale zároveň stud z vystavování vlastního těla, který má stejné příčiny jako u Simony.

V psychoanalytickém pojetí zájmu o módu nacházím základy rozdělení oděvních stylů dívek a toho, jak pracují s módou. U holek „*princezen*“ (Lída a Bára) v podstatě převažuje touha být atraktivní, dávat najevo svůj půvab a být vidět. O módu mají zájem, rády chodí v šatech, sukních, preferují těsné oblečení a líčí se výrazněji než ostatní dívky. Holky „*slečny*“ (Zuzka, Karolína, Kristýna) také touží být atraktivní, nosí oděv, který zvýrazní jejich ženskost, líčí se, ale neoblékají se tolik výrazně jako „*princezny*“. „*Pohodové holky*“ (Adéla, Naďa, Katka) balancují mezi touhou být atraktivní a studem. Nenosí nijak nápadné oblečení, lehce se líčí, sukně spíše nenosí a přemýšlejí nad experimentováním se svou identitou v duchu zkoušení různých stylů. U Anny, kterou jsem nazvala „*klučičí holkou*“, převažuje zejména stud, volí volné oblečení, ve kterém se její tělo spíše schová, nelíčí se a sukně nenosí.

Verbálně však odmítavý postoj k sukním vysvětlují pouze tak, že se v nich necítí, nebo je nemají rády.

4.7 Nevyřčené módní vzory

Ve všech rozhovorech se hojně objevuje, že každý se obléká a vybírá si oblečení podle toho, co se mu líbí. Všechny dívky tuto odpověď pronášejí v tónu jako by to bylo naprosto jasné, že se každý prostě obléká podle toho, co se mu líbí. Na otázku, co dívky rády nosí nebo podle čeho si oblečení vybírají, tedy většinou nedostávám konkrétní odpověď, která by mi něco o módních vzorech vypověděla:

„*Naše třída je celkově rozdělená do skupinek, každá se obléká tak jak se jí to líbí.*“ /Bára, 9. třída/, „*Tak asi jako hlavně všichni nosej to, co se jim líbí. My to máme, že každému se třeba něco líbí, tak si to veme na sebe.*“ /Karolína, 9. třída/ Na otázku,

jaké oblečení si ráda kupuješ, Karolína opět odpovídá: „*Já nevím, tak co se mi jakože líbí*“

Na první pohled se zdá, že výběr oděvu je absolutně subjektivní, ovlivněn pouze „*líbivostí*“, která není ničím podmíněná. V odpovědích na další otázky se však přeci jen podaří získat nějaké informace o tom, že nějaké vzory existují a z něčeho pramení: „*Já nevím, tak co se mi jakože líbí .., ale tak .. já tancuju, takže nosim i třeba jakoby hopperský kalhoty, třeba na trénink nebo tak ...*“ /9. třída, Karolína/ „*...mě se líbí i móda, co se týče těch tanců– nedokážu říct, mam ráda letní šaty, jak jsou teďkon, čím víc ozdobený, tím je to hezčí (pozn. Bára má ráda Latinskoamerické tance a princip čím zdobnější, tím hezčí uvádí i při svém referátu o tancích jako spojený právě s těmito šaty)*“ /9. třída, Bára/. Naďa /7. třída/ zase uvádí, že nejraději si kupuje rockerské oblečení, jako jsou roztrhané kalhoty, černé věci a černý lak na nehty a zároveň má i ráda emo a rockovou hudbu. Podle těchto výpovědí tedy vzory mohou vycházet ze zájmů dívek. V případě Týny /9. třída/ také z oblíbeného seriálu. S obojím jsou spojeny celebrity – to by se dalo označit slovy Lipovetského (2002) jako vertikální napodobování, kdy vzorem jsou osoby s vysokým sociální postavením – v tomto případě spíše s vysokou popularitou. Ovšem v odpovědi na otázku módních vzorů uvedou celebrity pouze tři dívky.

Ještě bych na tomto místě zmínila, že Naďa mi v průběhu rozhovoru vysvětluje, že má ráda zpěvačku Avril Lavigne, což je prý spíš punk než rock. K tomu nezbyvá než dodat, že subkultury skutečně sytí popovou kulturu, která z nich čerpá nejen inspiraci oděvní, ale i hudební, přičemž původní významy a symboly se vytrácí. Nadi představa, že tato popová zpěvačka je představitelkou punkového hudebního stylu je reálnou ukázkou toho, že původní podoba hudby i její témata a s nimi spojené symboly, jsou zapomenuty.

Druhým typem napodobování, typickým pro moderní dobu je napodobování horizontální, které běží napříč mezi lidmi (Lipovetsky, 2002). To už se objevuje častěji, příkladem je Adéla /7. třída/, které se líbí, jak se obléká Terka a ráda by se oblékala podobně. V odpovědích Anny /7. třída/ se dá dobře pozorovat „*nevýřčení*“ módního vzoru, které jsem zmínila na začátku. Když se ptám, jestli má nějaký módní vzor, říká, že nemá a že „*fakt neví*“. Když se však ptám trochu jinak, otázkou zdali se nějak kouká na oblečení ostatních lidí a hodnotí ho, říká: „*Mmm, mě nevdá, jak se oblíkaj ostatní,*

že jo, mě se to líbí ... na nákejš lidech prostě ... jak se voblíkaj to je fakt jako dobrý a moc jim to sluší třeba.“ Zeptám se, jestli se od nich inspiruje: „Já třeba, já vidim jakoby na náký, když to řeknu takhle, holce prostě se mi líbí jedna věc a jako, si řeknu, jo to bych si mohla jako koupit.“ Zuzka /8. třída/ také připouští, že se v okolí inspiruje: „Občas třeba někdo jo, když má něco originálního.“ I Simonu /6. třída/ inspirují lidé v okolí, ačkoliv v první řadě se prý obléká dle svého vkusu: „Ne, já se voblíkám podle sebe. No jako třeba, když vidim nějakou kombinaci na někom, tak se třeba insipiruju ... Tak pokud vidim v obchodě nákou holku a má třeba hezký džíny a tričko a když to mají v tom obchodě, tak si to třeba koupim.“

4.8 Limity skupinové identity

Erikson (2002) říká, že se mladí lidé mohou vyznačovat výraznou klanovou soudržností a snahou vytěšňovat všechny, kteří jsou jiní. Zmiňuje, že součástí této jinakosti, která hrozí vyřazením z party, může být i vkus dotyčného a způsob odívání. V rozhovorech se ukazuje, že vzít si na sebe „něco hrozného“ přináší minimálně pozornost okolí, kdy si každý pro sebe řekne, že dotyčná osoba není zcela vhodně oblečena, jak říká Simona /6. třída/: „No tak, jako pokud třeba si někdo vezme, já nevím třeba balerínky a má v tom ponožky, tak jako si trošku pomyslím, že to není nák extra hezký, ale jinak ty lidi moc neposuzuju.“ anebo Karolína /9. třída/: „Tak asi jako hlavně všichni nosej to, co se jim líbí, takže já to nák neřeším jako co kdo nosí. Tak jako když má někdo náky extravagantní oblečení tak se na tom zasekne každej, ale jinak ne. Já to nák neřeším, jako když má někdo něco fakt hrozného, tak je jasný, že na to někdo něco řekne, ale jinak to nák nezkomám co kdo má na sobě.“ To je lepší varianta, v horším případě si to ostatní pro sebe nenechají a může se rozběhnout pomlouvání jeho vzhledu, o kterém mluví Anna /7. třída/.

Bára /9. třída/ situaci obecně shrnuje: „každá skupinka se oblíká tak, jak se jí to líbí a mě to připadá třeba děsný, protože se divim, že si to na sebe někdo vůbec dokáže vzít a pak tam sou třeba lidi, co chodí dobře oblíkaný, a pak další co jim na tom nezáleží, co si vezmou cokoliv ze skříně, co vytáhnou...“

Erikson (2002) nazývá tuto nesnášenlivost obranou proti difuznosti. V rámci této obrany, si podle něho mladí vzájemně pomáhají zvládnout svůj neklid vytvářením part, stereotypizováním sebe samých, svých ideálů i nepřátel.

Zároveň se objevuje postoj, že oděv o nositeli něco vypovídá, což může být právě nástrojem pro vytváření skupinek, o kterých mluví Bára: „*To oblečení může z toho člověka něco vyzařovat. Dává to o člověku nějakou zprávu.*“ /Bára, 9. třída/, Týna /9. třída/ má podobný názor: „*Ty jo, no, v tom člověku by se nedalo vyznat, protože pod tou uniformou by vlastně schoval všechno to svoje.*“ Adéla /7. třída/ tato tvrzení vlastně potvrzuje, když uvedla, že podle oděvu osudí, jak má dotyčný hodné rodiče.

Dívky převážně tvrdí, že ve třídě skupinky nejsou, alespoň podle stylu oblečení ne. Pokud ale srovnávám všechny výpovědi, vidím, že dívky se kamarádí po menších skupinkách, které zahrnují nejlepší kamarádky a vztahy jsou bližší, než s ostatními spolužačkami, se kterými se, předpokládám, také kamarádí, ale už ne tak silně a někdy snad i jen na oko. Domnívám se, že tyto malé skupinky jsou ovlivněny různými faktory, na základě kterých jsou si dívky blízké a že právě oděv může o těchto faktorech vypovídat.

Lurie (1981) uvádí, že podobnost oblečení je silný indikátor podobnosti ve vkusu, názorech i osobnosti. Říká, že pokud ve společnosti zahlédneme někoho, jehož oblečení bychom si byli ochotni na sebe vzít, mohl by tento člověk být naše spřízněná duše. Anna /7. třída/ de facto tvrzení Lurie potvrzuje: „*No někdy jako fakt, někdy fakt jako, se kouknu na nějakýho prostě člověka, kterej jde a řeknu si jako, podle toho oblečení je jakoby takovej sympatickej...*“

Mezi indikátory, které mohou ovlivnit to, zdali mezi dívkami panují sympatie a rozumí si, podle mého patří zmíněná míra autonomie v odívání, míra touhy předvádět se (a její projevy) a nebo naopak míra studu. Ve výpovědích se totiž objevuje rozdělování na ty, kteří si dávají záležet na tom, co si na sebe vezmou a na ty, kteří si vezmou co vytáhnou ze skříně první, dále na ty, kteří dbají na vzhled a na ty, kteří dbají spíše na pohodlí, na ty, které nosí sukně a které ne. Zároveň tak usuzuji z toho, že dívky mluví o těch, které nějakým způsobem vyčnívají a svým vzhledem se výrazně odlišují s větším či menším despektem. Tyto indikátory však uvádím spíše pro účel popisu tendencí, které se objevují. Během výzkumu jsem neměla možnost dostatečně proniknout do dění

v jednotlivých třídách a zkoumat vztahy mezi žáky a míru, v jaké mohou tyto indikátory rozhodovat. Je dost dobře možné, že se s dívkou, která již dosahuje vysoké míry autonomie v odívání, bude kamarádit spolužačka, která takovou volnost ještě nemá, např. z důvodu, že ji to bude inspirovat.

Mezi dospívajícími někdy dochází k vyměňování a půjčování si oblečení. Tento zvyk není pouze stvrzením přátelství, ale také identity (Lurie, 1981). Pokud však dojde k tomu, že si dvě dívky vezmou na sebe to samé bez domluvy a náhodně, je to považováno za trapnou situaci. Vlastně jde o to, že ani jedna z nich identitu s tou druhou sdílet nechce. Mluví o tom Adéla: *„Třeba když jdem do HM, tak tam si můžou čtyři lidi za tejdén koupit to samý, takže by to bylo zajímavější, veselejší (pozn. kdyby si lidé mohli kupovat více originální oblečení od návrhářů), že by neřikali, ježiš ten má to samý, on si to koupil po mně, třeba máme s kámoškou stejný tričko, já si ho koupila dřív, a ta jiná holka ty se prostě opičíš...když má někdo něco stejný a někdo to řekne, tak se to začne řešit.“* Levínská (2004) se setkává ve svém výzkumu se stejným jevem a uvádí, že nošením stejného oblečení jedinci vyjadřují, že s druhým sdílejí společnou identitu – mají společný vkus, jsou si blízcí. Dvě kamarádky si koupily stejné kalhoty, ovšem pokud si je koupil i někdo jiný, vyvolalo to znepokojení.

4.9 Jak vidí dívky ideál krásy

Dívky byly dotázány, jak by podle nich měla vypadat krásná žena. Je možné si všimnout dvou typů odpovědí, které se objevují i souběžně. Týkají se jednak toho, co vše by měla žena dělat pro to, aby vypadala krásně a čím by měla disponovat.

„Princezny“ to vidí takto: *„Nemusí bejt hubená, ale měla by se sebou něco dělat, aby nebyla úplně obtloustlá. A věnovat se třeba trochu tý módě, aby na sebe nedala nákej pytel třeba úplně.“* /Lída, 7. třída/ *„Chodit oblékaná podle toho, jak ta móda jde za sebou, ne v něčem co se zrovna nenosí, hezký nehty – to nemam, krásný dlouhý vlasy, velký oči a opálená.“* /Bára, 9. třída/

Za *„holky slečny“* mám pouze odpověď Karolíny: *„Tak určitě by neměla bejt asi moc tlustá, tak normální postavu prostě, já nevím, každá ženská je něčím krásná, dlouhý vlasy, protože krátký moc vlasy nemusim ...a jestli je blond, bruneta, nebo černovlasá, to je mi jedno.“*

„Pohodové holky“: „Tak mohla by mít takový decentní oblečení, prostě společenský, hezký, nemusela by to bejt zrovna punkerka, nebo tak něco, ale zase by to nemusela bejt taková zaostalá holka, která nosí, mělo by to bejt jako stylový, ale jako hezký, jako třeba Klára, ta má to modrý tričko. Třeba jako nevim, měla by bejt v pohodě prostě, nevim, nechci říct, že úplně slušně mluvit, jako, taky u nás je to takový trošku horší jako, s tím sprostým mluvením, takže taková v pohodě, jakože by mohla mluvit v pohodě.“ Ptám se, co znamená mluvit v pohodě: „Aby to nebylo úplně vulgární, ale aby to zase nebylo něco jako úplně spisovný, jako aby taky neopravovala furt ostatní, jako moje kámošky třeba, když si s nima píšu na facebooku, tak oni mi opravujou každou chybičku a mě to strašně vadí, mě to úplně žere, no a to je takový jako, co bych od té ženský nečekala, kdyby to měla bejt v pohodě holka, která měla vypadat dobře, a tak a měla by vědět, kde má jako míru.“ Ptám se, co myslí onou mírou: „Jako vkusu, aby nenosila třeba nějaký strašný doplňky, velký srdce, že by měla mít takový jako střídmy, třeba jako na řetízku malý srdíčko to jo.“, „Tak jako nějaký hezký nalíčení, když jde někam ven, třeba do divadla, tak hezký šaty ...aby jí to ladilo nák.“ /Nad'a, 7.třída/

„Klučičí holka“ Anna: „No ... asi by neměla bejt jako moc jakoby přemalovaná, spíš decentně, nějaký normální vlasy ... ne nějakou extrémní barvu třeba.“

Ve výpovědích dívek podle rozdělení na oděvní styly nevidím příliš významných podobností či rozdílů. Spíše se dá definovat, z čeho dívky vychází. To je jednak vlastní zkušenost (krásná žena by měla být příjemná a ne protivná, jako jsou někdy Adély kamarádky), inspirace v okolí (stylově oblečená, jako Klára), dále určité archetypy, kterými jsou dlouhé vlasy a šaty a měla by o sebe pečovat a snažit se být atraktivní (udržovat si postavu, věnovat se módě a vlastnímu způsobu odívání, líčit se). Ačkoliv některé prvky mohou být ovlivněny ideálem krásy, který se objevuje v mediích, dívky evidentně vychází i z toho, s čím se setkávají ve svém okolí, z archetypů a prvků kulturně spojených s ženami od počátků vzniku módy.

DISKUSE

V rámci teoretické části byla móda představena jako odraz společenské atmosféry a životního stylu, což bylo ilustrováno na proměnách módy v souvislosti s měnící se rolí ženy. Byly popsány tři relativně stálé principy, které módu prostupují navzdory jejímu proměnlivému charakteru, od jejích počátků dodnes. Tyto principy se zároveň objevují v sebe prezentaci jedince – ve snaze ukázat svou individualitu, být atraktivní či poukázat na své sociální postavení. Za zdroj těchto snah lze považovat právě sebepojetí, zejména oblast osobní, genderové a sociální identity. Módní oděv je tak člověku k dispozici jako prostředek sebe prezentace a vyjádření identity a zároveň se jeho snahy o vyjádření stávají principy módy, z nichž pramení módní inovace. V provedeném výzkumu se projevilo zejména užití módního oděvu jako prostředku sebe prezentace, nejvýrazněji v oblasti osobní a genderové identity.

Hlavním cílem empirické části této práce je zmapovat jak se fenomén módy promítá do života dospívajících v prostředí školy a jakým způsobem se uplatňuje v kontextu jejich rozvíjející se identity. V teoretické části byla zmíněna specifika dospívání, mezi které patří přechod od role dítěte k roli dospělého, testování hranic a mezí vlastní autonomie, experimentování s postoji a pozorování následků těchto experimentů. Tato specifika se skutečně přes téma móda ve výzkumu objevila. Projevil se zájem o experimentování s osobní identitou v podobě nasazování masky, kterou je oděv a o její proměňování. Podoba masky se většinou odvíjí od upřednostňovaného hudebního stylu či populární subkultury. Druhou oblastí, kde se experimentování projevilo, je rozvoj genderové identity. V první části práce byl teoreticky představen princip uplatňující se v módě, který je spojený s vyjádřením atraktivity. Právě zde se tento princip protnul s počínajícím zájmem o druhé pohlaví u dospívajících. Dívky mají o módu zájem, módní oděv odpovídá aktuálním estetickým požadavkům a umožňuje zdůraznit svou atraktivitu. Experimentují s prvky, se kterými móda pracuje – těsný oděv, podpatky, výstřihy a kromě toho také líčení. Současně se tato oblast ukázala jako oblast testování autonomie. Ne vše rodiče dovolí a padá zde velké rozhořčení nad tím, co jedna už může a druhá ještě ne. S tím je také spojená pozice ve skupině. Kdo si již vybojoval plné právo rozhodování o vlastním vzhledu, má určitou prestiž. Zároveň lze

ve výpovědích sledovat aspekty, které lze vyložit z hlediska psychoanalýzy. Zdá se, že míra nabyté autonomie a ambivalence mezi snahou být atraktivní a stydlivostí, ovlivňuje i utváření skupin kamarádek. Tuto hypotézu by však bylo třeba potvrdit či vyvrátit hlouběji provedeným výzkumem, který by vyžadoval dlouhodobější pozorování ve třídě, zkoumání vztahů mezi žáky a sociometrii.

Ve výzkumu téměř nevyšel najevo princip spojený s módou a zdůrazněním sociálního statutu prostřednictvím značkového oblečení. Bylo by možné ztotožnit se s tvrzením Lipovetského (2002), uvedeným v rámci teorie, že tento princip v moderní době není tolik důležitý jako zdůraznění atraktivity či individuality. Ovšem existuje také možnost, že se pouze neprojevil.

Dále se ukázalo, že navzdory tlaku médií, jsou to často lidé z okolí, kteří se promítají do módních vzorů dívek, stejně tak jako do jejich představ estetických ideálů. Součástí představ estetického ideálu je péče o zevnějšek, zájem o módu a pracování na své atraktivitě. Tyto jsou však historicky spojeny s genderovou rolí. Pro určení míry, nakolik je toto produktem narcistní kultury a nakolik genderovým stereotypem, by bylo třeba prozkoumat představy dívek o estetickém ideálu hlouběji.

Na základě průběhu výzkumu se domnívám, že pokud bych chtěla získat hlubší vhled do celé problematiky módy v životě dospívajících, vyžadovalo by to dlouhodobější pobyt mezi žáky v průběhu školního roku a průběžné seznamování s nimi a se vztahy ve třídě. Předpokládám, že bližší poznání se žáky by mohlo napomoci větší vstřícnosti a sdílnosti žáků a během rozhovorů bych se dostala do větší hloubky.

Pokud bych měla možnost realizovat další výzkum na toto téma, ráda bych věnovala pozornost tomu, jak celou situaci vnímají chlapci, jakým způsobem vnímají dívky a jak na ně působí dívčí experimenty, jejichž cílem je atraktivita.

ZÁVĚR

Móda se uplatňuje v životě dospívajících specifickým způsobem, který odpovídá výrazným specifikům spojeným s dospíváním a utvářením identity. Těmi jsou boj o hranice, sexuální dospívání či experimentování v rámci sebe prezentace. Prostřednictvím různorodých módních stylů dochází k nasazování různých masek a experimentování s vlastní identitou. Prostřednictvím střihu, se kterým móda pracuje, různým způsobem dochází k experimentování s vlastní sexuální přitažlivostí a genderovou identitou, v duchu kurtoazní hry. Na tomto poli také výrazně probíhá boj o hranice a právo vlastního rozhodování o svém vzhledu s rodiči, který se odehrává v takových nuancích, jako je barva laku či rozsah make-upu. V sázce je zde jednak vlastní autonomie, tedy významný krok k dospělosti, a stvrzení genderové identity. V celkovém zájmu dospívajících dívek o módu hraje roli určitá dávka narcismu, i studu. Ten se projevuje distancí od prvků módy, které zdůrazňují ženskost.

Byť je pojem móda často vnímán v souvislosti s médii, ukazuje se, že je to především nejbližší okolí dospívajícího, se kterým se srovnává, odkud čerpá inspiraci a vzory a také jeho vlastní zájmová činnost.

Móda tak vstupuje do vztahu se sebepojetím dospívajícího především přes oblast identity a jejího rozvoje a stává se součástí sebe prezentace v podobě experimentů. Dojmy, které tyto experimenty vyvolávají v okolí, dávají dospívajícímu zpětnou vazbu a umožňují mu další kroky v sebepoznání. Lze tak potvrdit výrok Lipovetského (2002), že vznik módy jako takové je v rámci odívání podstatným předpokladem pro vyjádření (a dalo by se říci i hledání) vlastní individuality.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BLATNÝ, Marek a Alena PLHÁKOVÁ. *Temperament, inteligence, sebepojetí: nové pohledy na tradiční témata psychologického výzkumu*. Vyd. 1. Tisňov: Sdružení SCAN, 2003, 150 p. ISBN 80-866-2005-0.

ERIKSON, Erik H. *Dětství a společnost*. 1. vyd. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-7203-380-8.

ETCOFF, Nancy. *Proč krása vládne světem: nové pohledy na tradiční témata psychologického výzkumu*. 1. vyd. Překlad Lucie Ryšavá. Praha: Columbus, 2002, 260 s. ISBN 80-724-9112-1.

FIALOVÁ, Ludmila. *Moderní body image: Jak se vyrovnat s kultem štíhlého těla*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, 98 s. ISBN 80-247-135LANGMEIER, Josef a Dana

GOFFMAN, Erving. *Všichni hrajeme divadlo*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon, 1999. ISBN 80-902482-4-1.

HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. 3. vyd. Překlad Irena Štěpáníková. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-763-9.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

LENDEROVÁ, Milena. *K hrůze i k modlitbě: Žena v minulém století*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1999, 304 s. Kolumbus. ISBN 80-204-0737-5.

LEVÍNSKÁ, Markéta. *Móda: starost o zevnějšek a identifikace z vývojového hlediska*. Praha, 2004. 155, 96 s. Vedoucí práce Miloš Kučera.

LIPOVETSKY, Gilles. *Říše pomíjivosti: Móda a její úděl v moderních společnostech*. 2002. vyd. Praha: Prostor, 2002, 450 s. Střed, 46. ISBN 80-7260-063-X.

LURIE, Alison. *The Language of Clothes*. 1981. vyd. New York: Random House, 1981.

MACEK, Petr. *Adolescence: nové pohledy na tradiční témata psychologického výzkumu*. 2., upr. vyd. Praha: Portál, 2003, 141 s. ISBN 80-717-8747-7.

MEAD, George Herbert. Social Self. *Journal of Philosophy, Psychology, and Scientific Methods* [online]. 1913, č. 10 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: <http://psychclassics.yorku.ca/Mead/socialself.htm>

RUBINSTEIN, Ruth P. *Dress Codes: Meanings and Messages in American Culture*. 1. vyd. Boulder: Westview Press, 1995.

SIMMEL, Georg. *Peníze v moderní kultuře a jiné eseje*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, 206 s. Klas, 1. ISBN 80-86429-59-8.

SKARLANTOVÁ, Jana. *Oděv jako znak: Semiotické funkce oděvu a jejich axiologické proměny*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007, 224 s. ISBN 978-80-7290-330-6.

SKARLANTOVÁ, Jana. *Od fíkového listu k džínům*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999, 232 s. ISBN 80-7169-785-0.

VEBLEN, Thorstein. *Teorie zahálčivé třídy*. Vyd. 1. Překlad Jana Ogrocká. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 344 s. KLAS, sv. 3. ISBN 80-858-5071-0.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: ISV, 1997. ISBN 80-85866-20-x.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Zápisy z rozhovorů

6. třída – Simona

Proč sis by vybrala tenhle oborák?

Tak vlastně vono to bylo kvůli tomu, že tam chtěla i moje kamarádka, ale vlastně jí nevzali, takže, a mě vzali a já sem tam psala i důvody, že bych se chtěla o tý módě něco dozvědět.

Co si představuješ pod pojmem móda?

Tak jako oblečení a různý jako styly.

Jaký rozeznáváš styly?

No tak, tak jako třeba, někdo nosí všechno černý, někdo třeba něco hodně barvenýho.

Co pro tebe znamená oblečení ostatních?

Tak pokud vidim v obchodě ňákou holku a má třeba hezký džíny a tričko a když to mají v tom obchodě, tak si to třeba koupim.

A když vidíš někoho v nějakým oblečení, říkáš si o něm něco?

No tak, jako pokud třeba si někdo vezme, já nevím třeba balerínky a má v tom ponožky, tak jako si trošku pomyslím, že to není ňák extra hezký, ale jinak ty lidi moc neposuzuju.

Máte třeba ve třídě nějaké skupinky, podle těch stylů?

Mm, ne jako ... No tak vlastně my tady máme dvojčata a někdo je nesnáší, tak podle toho se vytvořily skupinky.

A dovedeš si představit, že byste nosili školní uniformy, všichni to samý?

Mm, asi ne jako.

Jako vadilo by ti to?

No, tak jako ne vyloženě vadilo, ale nebylo by to ňák extra jako příjemný.

Proč?

No jako že, prostě všichni bysme měli to samý a vlastně pak, bysme si nemohli vybrat co bysme chtěli. Třeba bych si koupila nový tričko a vlastně bych si ho nemohla vzít do tý školy.

Co ráda nosíš?

No tak vlastně ráda jako já ráda nosim ty sukně, ale protože vlastně tady máme pár kluků, který to posuzujou jako, říkaj ježišmarja co to máš na sobě, tak jako ty sukně ani

nemůžu moc nosit, ale jinak jako hodně ráda nosím barevný věci, jako já nejsem ňák, jako když se mi líbí ňáký tričko, i třeba ze sekáče, tak si ho taky vezmu, jako nevadí mi, že to není ňák značkový nebo něco, tak jako taky to nosim

Já jsem slyšela, že někdo nerad nosí sukně, čím myslíš, že to je?
Tak asi záleží na jeho vkusu, jak se mu to líbí a nelíbí.

A co přesně ty kluci říkají na to, když si vezmeš sukni?
Voni, když si vezmu sukni, tak jeden kluk se vzbudí a říká, co to je že jo a něco si tam šeptaj.

A to máš nějakou výraznou sukni nebo obyčejnou?
Ne, ne, já mám jenom džínový a takhle, normální.

A takhle reagují i na ostatní holky?
Jo, my třeba máme jednu holku a ta nosí jenom džíny. My jako sukně moc nenosíme no.

Co se ti vyloženě nelíbí za oblečení nebo přijde divný nebo ti vadí?
No, ne ňák vyloženě, že by mi to vadilo v naší třídě, ale jako třeba, vlastně teďka jedna holka, no vona kamarádí s mýma kámoškama, vona nosí takový kšandy a to mi přijde tak ňák jako extrémní a prostě jako, že je to jako moc.

Že je to jakoby extravagantní?
No, že je to jako hodně výrazný a já bych si to třeba nevzala.

A s kým chodíš nakupovat?
No tak, ja chodim asi spíš s mamkou, jako já nejsem ten typ, kterej každodenně musí jako chodit do obchodu a koukat se, ale jinak jako chodim s mamkou a vlastně někdy s kámoškou deme vlastně se kouknout, vezmem si sebou foťák, vezmem si ňáký věci do kabinky a vlastně se tam fotíme.

Máš nějaký módní vzor?
Ne, ja se voblíkám podle sebe. No jako třeba, když vidim nějakou kombinaci na někom, tak se třeba inspiroju.

A kupuješ si nějaké časopisy?
Jo, bravíčko.

A to tě nějak inspiruje?
Jo, tak oni tam sou někdy celebrity, který jsou jako oblečený, tak třeba se na to podívám.

Jaký máš názor na piercing a tetování?
No tak jako, mě ten piercing mě se ani nějak jako vlastně nelíbí, jako nic proti němu nemam, ale sama bych si ho asi neto. S tím tetováním, je to blbý, když si někdo nechá udělat tady hada, tak pak když to má stará babka, tak to vypadá divně.

A co rodiče na to?

Jako, moje mamka možná by s tím asi měla trošku problém, ale asi by mi to povolila.

Ty se nemaluješ vid', maluje se někdo ve třídě třeba?

Jako půlka, ale já si dávám někdy tužku a každé den si dávám řasenku, teda dneska jsem ji zapoměla. Ale jinak moje kamarádka, ta se hodně maluje a ještě dvě kámošky, ty se vůbec nemalují. Jako nějaký holky se malují a nějaký vůbec.

A jak se ti líbí líčení na holkách?

No někdy třeba, ta moje kamarádka vona má hodně vlastně, vona má vždycky takhle jakoby nad těma řasama že jo, má takovou černou vlastně jakoby linku a to se mi zdá hodně jako hodně výrazný.

Proč se vlastně maluješ?

Tak já nevim, tak mě se to líbí.

Že je to jako výraznější?

No taky, ale jako že ... prostě jako že se mi to líbí, a vlastně jednou si vás zapamatujou s tou řasenkou a pak to vypadá tak jako divně trošku.

7. třída

Lída

Proč sis vybrala tento oborák?

Protože mě zajímá móda, tak jsem se chtěla dozvědět něco víc a zajímal by mě třeba i modeling.

Co se ti líbí za oblečení?

Tak hodně barevný oblečení většinou, výrazný.

A co kluci, komentují to nějak, nebo mají nějaké reakce na to jak se oblíkáte?

Tak já myslím, že kluci určitě si všimnou toho, když sme hezky oblíkaný, máme to nějak sladěný, akorát u kluků to je tak, že když nás nezkritizují, tak je to dobrý, oni to jako neumějí nás moc jako pochválit, třeba některý nám jako řeknou někdy, že nám to sluší

A holky se nemalují ve třídě skoro vůbec?

No, skoro všechny. My máme spíš třídu sportovně založenou, že víc než na vzhled jako to ... dávaj na to pohodlný.

Jak by podle tebe měla vypadat krásná žena?

Nemusí bejt hubená, ale měla by se sebou něco dělat, aby nebyla úplně obtloustlá. A věnovat se třeba trochu té módě, aby na sebe nedala nějaký pytel třeba úplně.

Co se ti nelíbí za oblečení nebo ti vadí?

No, tak třeba mě vaděj takový ty boty, jak když pohorky má na sobě, když nosí at' už kluci nebo holky. Nebo takový ty stařecký pantofle, to je takový ... prostě buď balerínky, nebo nějaký tenisky.

Kupuješ si nějaký časopis, který tě inspiruje?

Tak já si kupuju bravo a popcorn. A jako občas tam jsou takový věci, že třeba tam je nějaká mašlička a je tam kde se může koupit a kolik stojí. Tak se tam jdu třeba podívat, a oni tam pak mají i třeba něco jinýho, tak si to koupím..

Co si myslíš o modelkách na přehlídkách?

Mě přijde, že dřív modelky byly strašně vychrtlý, tak si z nich všichni vzali, že musej bejt taky vychrtlý, a podle mě od toho jsou pak všichni ty anorektičky. Jako že prostě chtěj bejt jako ty modelky, ale jako ty modelky ... nemaj na sobě nic jako hezkýho,... oni sou spíš takový hodně nevýrazný, aby na nich vyniklo to oblečení a jak toho mají na sobě hodně, tak když je to fotka, tak zas je to pak photoshop a takhle, ale ty lidi to takhle neberou, jako že musej bejt jako oni, ale přitom to nejde.

Ty jsi říkala, že tě láká modeling, takže jen si ty vyzkoušet, nebo vyloženě pracovat?

Tak já bych chtěla pracovat jako produkční od filmu, ale určitě bych třeba, třeba book si chtěla nafotit, nebo aspoň si to prostě vyzkoušet, jaký to je.

Adéla

Co pro tebe znamená oblékání ostatních?

No, tak třeba když Lída se obléká, tak mi to přijde třeba dost děsný, ale třeba jak se obléká Terka, tak mi to přijde v pohodě, protože jí to sluší a umí si vybrat, jenže Lída prostě se obléká co najde v šatníku a vypadá to někdy úplně šíleně a ani se to třeba k sobě nehodí. takže to pro mě něco znamená, jakože třeba, podle toho soudím jestli ten člověk třeba ... jestli má hodný rodiče, nebo všechno mu dovolej anebo, že mu něco dovolej, ale taky jako s mírou – třeba jak já, ale Lída je zvyklá, že ukáže na to na to na to, všechno má.. to je takový to, že ... já nevím jak to říct, nechci říct rozmazlenej, ale že prostě.. že mu rodiče dovolej úplně všechno, těm rodičům je jedno jak se obléká, mě by máma v takovym oblečení jako má třeba Lída nepustila, jakože to vypovídá i o člověku, jak si člověk vybírá že jo, jak je třeba.. Lída je taková princeznička, ale jako vono jí to i někdy sluší, ale ... prostě mě se to nelíbí.

A máte to třeba ve třídě rozdělené na nějaké skupinky podle oblékání?

Teď už ne, ale dřív to tak bejvávalo, nebo dřív jsme měli skupinky podle toho, ano, i jak kdo se oblékal, co mu rodiče dovolili, prostě když třeba holky nemohli jít do parku odpoledne, tak se s nimi prostě nekamáradili, a teďka je to úplně jedno, jak kdo se obléká, akorát prostě i někdy já sama se bojím jít do školy ve věcech, který mi mamka třeba koupí jako nový a líbí se mi a bojím se v nich jít, co na to budou jako říkat ty ostatní, a jako většinou neříkaj nic, ale něco si myslej a já se bojím toho, co si myslej, jakože třeba Lída řekne, ježiš ta má hrozný oblečení,

Jo, takže komentujou to ostatní, nebo někdo třeba víc, někdo míň?

Jo, jo ... anebo třeba je to tak, že ... jeden řekne tomu, mě se to nelíbí a neříkej to támhle tomu a ten to třeba náhodou řekne když já tam sem a najednou to slyším a přijde mi to docela jako podlý, že prostě jako to neuměj říct narovinu, když už teda jako něco k tomu chtěj říct.

Takže se bojíš toho, že když bys přišla v něčem, tak někdo takhle potajmu bude...
... bude kritizovat, jak vypadám, jestli jako, co já vim, třeba, že jsem v tom tlustá, ... že v tom divně vypadám a takový věci

A jaký by to třeba pro tebe bylo, kdybyste museli všichni nosit nějakou uniformu?
Mě by to nevadilo, akorát bych měla problém s tou uniformou, že nenosím ty sukně.

Jo, takže bys spíš chtěla nějakou kalhotovou a nevadilo by ti to?
No, a takovejch nás je víc, třeba Áňa a Máňa, ty taky nenosej sukni.

Jo, jo, no já jsem slyšela,...
No, od Áňi, to je ta silnější trošku..

A jak často třeba chodíš nakupovat?
No s mámou třeba jednou za půl roku.

A s kámoškama taky chodíš?
Noo, jenom se tak jako podívat do toho obchodu, ne že bych nakupovala. Spíš, že holky si něco koupěj, že já se stydim si před nima něco vybrat. Se bojím co budou říkat.

Jako bojíš se hodnocení nebo kritizování?
Hm, toho se bojím no, že oni sou takový jako, že řeknou třeba jo, to je hezký a pak ve škole budou pomloutvat, ta barva je strašná, ... a takový jako.

Takže řeší se to jakoby hodně, co má třeba kdo na sobě..?
No jo ale, ne že by se to řešilo jakože s tím člověkem, ale řeší se to přes někoho, jako na tajňačku ... mi přijde.

A ty si říkala, že chodíš s mamčou ,a říkala si, že máma něco koupí a tobě se to líbí, takže máte podobný vkus?
No, spíš nee ... spíš jsem jí teďka přemlouvala, že budeme kupovat věci, který se mě líběj a ne jí, A táta má přítelkyni, chce abych s ní šla nakupovat, ta má dobrej styl, jenžee já nevím, vona prostě ... je takovej zláštní člověk, kterej prostě. se taky bojím toho, že mi neumí zkombinovat dobře ty věci a bojím se toho, a bojím se toho že by mi vybrala třeba něco hezkýho a třeba drahýho, že prostě voni pak zase budou mít tu kritiku a budou pomloutvat jak vypadám.

Jo, takže to tak vypadá, že se dá pomloutvat ať člověk vypadá dobře nebo ne..

Toho jedinýho se bojím, jinak je mi jedno jestli vypadám dobře nebo ne, samozřejmě nepudu prostě v legínách fialovejch a vezmu si k tomu zelený tričko a růžový náušnice jako Lída, to bych nešla do školy

A nákupy platí mamča nebo máš nějakou brigádu..

No já teď budu mít brigádu, protože si chci vydělat na pc, na nb, protože můj pevný počítač je úplně kaput, a mamka většinou platí, nebo tatka no, s tátou teda chodím hodně málo, to je spíš jenom výjimečně, když jsem potřebovala něco nutně, ale jinak teda s mamkou, nebo s tou tátovou přítelkyní, ale to jsem byla fakt jenom asi jednou ... nebo dvakrát.

A máš třeba nějaký vzor v oblékání?

Ta Terka, to se mi dost líbí. To je která, ta má ten svetřík proužkovéj, to se mi třeba líbí jaký nosí boty (pozn.: Convers plátěnky) nebo jaký nosí ... ona nosí více tílek (pozn. jedná se o klasická upnutá tílka s úzkými ramínky), a vypadá to fakt hezky, jenže ona má právě ty prsa a to já nemam a to mi strašně vadí, protože já v tamhletem sem pomalejší a nemůžu si vlastně ty věci vybrat podle toho.

A nějaká celebrita, co posloucháš za hudbu?

Já poslouchám český písničky, to je spíš takovej ten rock, pop-rock, nebo něco takovýho, wohnouti a takový ty věci, třeba kryštof a green day, to poslouchá i katka a máňa, to jsou kámošky a to je jako ... nevim, jak bych se chtěla oblíkat jako něco takovýho, ale já se právě bojím ty kritiky, že by to na mě vypadalo divně, nebo tak, nevim jestli se to ke mě hodí, ale já bych taková chtěla bejt, prostě bych se chtěla zaměřit na jeden styl a mít takovej celej šatník, a třeba za rok najít si novej a vyměnit celej šatník kdyby by mi to bylo třeba malý, nebo už se mi to nelíbilo, jenže mam ten problém, že třeba nemam nosit oranžovou, to vim z toho oboráku, nebo takovýhle barvy a právě že, já mam třeba 10 věcí v šatníku oranžovejch, což je můj velkej problém a tedka se mi líbí dost zelená a toho mam zas minimum v tom šatníku, což zelená mi třeba sluší jako, nevim ta fialová jako to nevim, ale třeba nemam ráda růžovou, přitom lidi říkaj, že mi sluší, ale já to prostě, mam věcí růžovejch, ale ne prostě, že bych v tom musela prostě za každou cenu jít, nebo třeba jak Máňa, Áňa, tak se mi líbí tady ta modrá.

A co piercing a tetování, jaký máš na ně názor?

Tak já jako nekritizuju ty ostatní, ale třeba kámoška ze školy, ta má piercing tady a tady a mě to zase přijde přehnaný na tak mladou holku, mě třeba nevadí když to maj dospělý, ale aby to měla 14letá holka, to mi přijde divný. Třeba když má víc náušnic v jednom uchu to mi nevadí, já bych chtěla tady dvě dirky a tady jednu, ale mamka mi to nechce dovolit. ale mít všude piercing, to se je hrozný, to se mi nelíbí prostě na tak malou holku. a tetování už vůbec ne prostě, to bych tipla na někýho když už, tak na někýho 28 letýho chlapa nebo ženskou, ale když to nosej 18ti letý holky ... tak to ne.

Takže ti to přijde pro starší lidi spíš

Jo.

Co líčení, maluješ se?

Já se maluju, i když mi to táta nechce dovolit, takže to mam takový jako že ..., mamce to nevadí, tátovi vadí, že si třeba lakuju nehty, tak když řeknu že sem si to nalakoval na takovou tu průhlednou, tak mu to nevadilo taky, ale taky by radši, když bych se neto.. a říkal, že až jako na střední, což mi přijde takový divný, ostatní holky si lakujou nehty úplně v pohodě, třeba ta Nad'a, nebo holky, a nikomu to nevadí prostě, ty rodiče sou úplně v pohodě a mě je 13 jako a nevím, jako přijde mi to divný, že nemůžu, připadám si taková zaostalá v tomhleto. Třeba řasenku si dám, když sem u mamky, nebo takový věci ... ale, co mi strašně vadí, ta Lída, ta se strašně maluje, a to se mi nelíbí, to jako řasenka třeba jo, ale někdy přijde do školy a má takhle růžovou (pozn. myslí stíny) a má zelený tričko.

Jo, takže se ti to k sobě nelíbí a k tomu věku?

Hmm, to bych řekla tak na 16tiletou holku, dobře jí je tak 13, 14 ... ale tak to je ještě málo..

Jo, takže se ti na spolužačkách nelíbí, když jsou třeba hodně, nebo neúměrně věku.

Jako decentně, tak je to hezký, ale když je to kýčovitý, tak to ne ... to se mi nelíbí, ani nevím, jak jim to ty rodiče můžou dovolit.

A co kluci – reakce?

Maj a mě to docela vadí, protože jako, já třeba si vezmu řasenku a oni, ona je namalovaná, ona je nenamalovaná ... nebo já mam třeba tmavý řasy a oni řeknou, že jsem nalíčená a já nejsem a já nevím prostě, jak jim to mam dokázat, já prostě nejsem nalíčená a voni mi říkaj, že jsem, tak jako co mam dělat..

Takže reagují i na oblečení?

Noo, taky, ale jenom někdy.

A jako pochválí to nebo kritizují?

No takový něco mezi, v lavici si povídaj o tom, jak kdo má strašný oblečení.

Jak by měla vypadat krásná žena?

Tak mohla by mít takový decentní oblečení, prostě společenský, hezký, nemusela by to bejt zrovna punkerka, nebo tak něco, ale zase by to nemusela bejt taková zaostalá holka, která nosí, mělo by to bejt jako stylový, ale jako hezký, jako třeba klára, ta má to modrý tričko. Třeba jako nevím, měla by bejt v pohodě prostě, nevím, nechci říct, že úplně slušně mluvit, jako, taky u nás je to takový trošku horší jako, s tím sprostým mluvením, takže taková v pohodě, jakože by mohla mluvit v pohodě.

Jakože mluvit v pohodě – jak to myslíš?

V pohodě prostě, aby to nebylo úplně vulgární, ale aby to zase nebylo něco jako úplně spisovný, jako aby taky neopravovala furt ostatní, jako moje kámošky třeba, když si s nima píšu na fcb, tak oni mi opravujou každou chybičku a mě to strašně vadí, mě to úplně žere, no a to je takový jako, co bych od tý ženský nečekala, kdyby to měla bejt v pohodě holka, která měla vypadat dobře, a tak.

Měla by vědět, kde má jako míru – v rámci čeho myslíš?

Jako vkusu, aby nenosila třeba nějaký strašný doplňky, velký srdce, že by měla mít takový jako střídmy, třeba jako na řetížku malý srdíčko to jo.

Takže mělo by to být jemný??

Jo, a ne moc namalovaná, jako může bejt namalovaná ale tak přirozeně, decentně.

Máš nějaký časopis, který tě inspiruje?

Někdy si koupím bravo nebo bravo girl, ale to jenom ve výjimkách, když tam třeba maj dobrej článek, od kámošky se dozvim, ale jinak jako ne, to spíš na internetu, někdy se tam něco vyskytne, třeba na fcb, nebo tak.

Viděla si někdy nějakou přehlídku, jak se ti líbí modelky?

Sou strašně umělé, sou namalovaný, maj ty vlasy úplně vystajlovaný, což je strašný, že to není přirozený ... to je trochu jak z jinýho světa, jak kdyby to byla Alenka v říši divů,, jako chápu, když je to nazvány třeba jako, třeba ta Alenka, že je to jako z jinýho světa to oblečení, tak to chápu.. ale třeba když je to modní kolekce Britney Spears, a měla tam prostě ženská na hlavě loď nebo něco takovýho, tak mi to přijde dost ujetý. Ale někdy takový ty třeba bláznivý věci, který se nevyskytují na modních přehlídkách, nebo tam se vyskytují, ale na ulici to nepotkáš ... že by to bylo takový vtipný, mělo by to něco do sebe, že by měl každej něco novýho, třeba když jeden do hm, tak tam si můžou čtyři lidi za tejděkoupit to samý, takže by to bylo zajímavější veselejší, že by neřikal, ježiš ten má to samý, on si to koupil po mě, třeba máme s kámoškou stejný tričko, já si ho koupila dřív, a ta jiná holka ty se prostě opičíš..

Takže to takhle řešíte?

Moc ne, ale když má někdo něco stejný a někdo to řekne, tak se to začne řešit.

Nad'a

Proč sis vybrala tenhle oborák?

No já jsem chtěla nejdřív jako na jinej, ale pak mě tam nevybrali, tak jsem si vybrala tu módu, protože se o to někdy i zajímám.

Co si myslíš, že se dnes teď nosí?

No, hodně se nosej takovýty tvrdější styly, roztrhaný kalhoty a velký výstřihy.

A co tě na té módě konkrétně zajímá?

Já mam třeba ráda emo styl, nevím proč no a ... taky se mi líbí roztrhaný kalhoty, takový i jakoby rockerský.

A emo je spojený s nějakou hudbou třeba i?

No nějaký takový jako,jakoby jak bych to řekla, emotivní hudba no..

Takže něco takového posloucháš?

No, no.

Co to je třeba za kapely?

Třeba My Chemical Romance maj hodně a Avril, ale to je spíš punk.

Takže máš ráda rockerský oblečení, roztrhaný kalhoty, černý věci? Vidím černý nehty..tak když se tě zeptám, co si nejraději kupuješ na sebe.. je to něco z toho..?
Nejradši no, někdy i světlejší barvy, mam hodně šaty světlý no a někdy i ty černý kalhoty.

A raději nosíš kalhoty, nebo..

No kalhoty, někdy mě máma dokoře do šatů, ale ... to moc nemusim.

Co pro tebe znamená oblíkání ostatních? Je ti to jedno, nebo to nějak hodnotíš..

No někdy i na to koukám, třeba jako moje kámoška má taky různej styl, třeba má obarvenou hlavu, všude barvy a takovýhle, to je zase scene a to je hrozně barevný, ne jako to emo, to je jedna barva jenom, scene má milion barev ... třeba barevný nehty, nebo tak.

A to se ti líbí?

Jo, je to hezký.

A máš teda pocit že to něco říká o těch lidech?

No tak třeba ta kámoška je hodně veselá, že se furt směje, takže pro to je to, já nevim, já se taky furt směju, ale prostě se mi líbí to emo.

A máte ve třídě nějaké skupinky podle toho?

No, ani ne ... moc už ne.

A bylo to nějak rozdělený?

No ne, nebylo.

A je něco co ve třídě pozorujete, co je třeba vyloženě in nebo out..?

No třeba náš učitel na tv nosí furt tepláky a to je takový hrozný..my si z něj děláme srandu, že nemá moc vkus na módu.

Jaké by to pro tebe bylo, kdybyste všichni museli nosit uniformu?

To by mi ani tak ňák nevadilo, já mam ráda třeba Anglii, já sem tam byla, takže to mam ráda takovýhle, mě by to nevadilo.

Jak často chodíš nakupovat?

No když dostanu kapesný, tak vždycky s kámoškou jí vytáhnu a dem na něco nakoupit..

A jen s kamarádkami?

No to jako někdy když mě máma vytáhne, třeba jako, třeba na Vánoce, at' si vyberu dárky, to už neví co mi má kupovat.. tak jako, že si vyberu no.. ale jinak chodim s kámoškma.

A v čem je to s nima lepší?

No máma je totiž, máma má taky dobrej vkus, ale vona chce abych byla víc holčičí a mě se líběj víc ty klučičí, nevim proč.

A máš třeba nějaký vzor? třeba ze školy, rodiny..

Mm, asi ne.

A z celebrit?

Mm, asi ta Avril Lavigne..mam jako ráda i country zpěvačku Taylor Swift a ta jako ta je spíš taková jemnější.

Jo a to se ti taky líbí?

Jo, to se mi taky líbí.

Jaký máš názor na piercing, tetování?

No já se hrozně bojím jehel, takže to nesnáším úplně když to někdo má.. nebo jako mě to nevadí, ale nechápu, jak si to může udělat jako, kámoška má tady (u rtu) v pupíku a všechno.

Aha a vyvolává to v tobě tu představu, že to muselo bolet, jo?

No, no ta jehla prostě, ale jako je to hezký, ale nevim no, já bych si to asi nemohla udělat.

Takže tetování taky nepřipadá v úvahu?

No, to ne.

A co myslíš, že by na to řekli rodiče, kdyby si do toho šla?

No to by mě asi zabili, protože ty to nesnášej úplně.

Líčíš se?

Ne..

A co na to říkáš, líbí se ti to?

Já nevim, mě se třeba nelíbí takový to vyzývavý líčení, třeba černý linky hodně, to je takový divný no.

A holky ve třídě se malují?

No, jedna – no maluje se jedna holka, ale nebo i víc, ale Lída se maluje teda hodně výrazně, to se mi moc nelíbí zrovna, ale neříkám jí to..

A co kluci, řeší nějak váš vzhled?

No řešej to no, třeba když máme krátký kratasy a velký výstříhy, tak jako říkaj, že chodíme, jako když na sebe nic nemáme.

Jak si myslíš, že by měla vypadat krásná žena?

Tak jako nějaký hezký nalíčení, když jde někam ven, třeba do divadla, tak hezký šaty..aby jí to ladilo nějak ... a to, takhle si to asi nějak představuju.

A vyloženě vzhled.. vlasy, atd.. to je jedno..?
Jo.

Máš nějaký časopis, z kterého čerpáš inspiraci?
Hlavně Bravo no.

Anna

Proč sis vybrala tenhle oborák?

Ten sem si vybrala protože jsem o tom moc nevěděla chtěla sem.. zajímalo mě to, že jo.. a chtěla sem něco jako ... mm ... se dozvědět nového a třeba z té historie i, jak se došlo k týhle módě a tak ... ty styly.

Co se podle tebe teď nosí třeba?

Nevím ... já fakt, no tak jako nejvíc sem viděla na lidech džíny, že jo ... nějakou tu ... prostě třeba u ch.. uuu ... mužů nějakou tu třeba košily někdy ... u žen nějakou halenku nebo normální tričko, a připadá mi, že se ta móda jakoby vrací. něco se prostě vrátilo no.

Co se třeba tobě líbí za oblečení? Co si ráda kupuješ?

Mmm, jako líbí to ... teďkon z našeho pohledu to normální, že jo, takže nějaký ty džíny prostě, tričko, mikina a tak, prostě obyčejný věci, ne žádný jakoby takový extrémní.

Takže jakoby spíš sportovní oblečení?

Jo, jo ... já spíš ten sportovní styl. já moc jako, nejsem jakoby na ten dámskej.

A co se ti třeba líbí tady na tom sportovním a co se ti nelíbí na tom holčičím?

No mě se víc jako líbí ty ... věci, který sou ... jakoby. nejsou dám ... tak. ... dámský věci se mi moc nelíběj, voni sou takový ... mě to přijde prostě ... nevím no ... moc ... nevím, já to nemám ráda, že to je většinou věci na tělo a to nemám ráda.

Co pro tebe znamená oblečení ostatních?

Mmm.

Jestli na to koukáš, nebo je ti to jedno, nebo to nějak hodnotíš..

Mmm, mě nevadí, jak se oblíkaj ostatní že jo. mě se to líbí ... na nějakých lidech prostě ... jak se voblíkaj to je fakt jako dobrý a moc jim to sluší třeba.

Inspiruješ se třeba někdy od nich?

Já třeba, já vidím jakoby na nějaký, když to řeknu takhle, holce prostě se mi líbí jedna věc a jako, si řeknu, jo to bych si mohla jako koupit.

A je něco, co ve třídě tak považujete za out a in..?

Já nevím.

Nebo co ti přijde, když v tom někdo přijde fakt hrozný, nebo co fakt není přijatelný, když to má někdo na sobě?

Mmm, já nevím, mě se moc nelíběj třeba ty strašně.. takovýty.. jakoby vojenský boty, ty strašně vysoký.. něco na m.. se tomu říká ...nevím.

Jako glády nebo kanady?

No, kanady, něco podobnýho. No to je úplně ... to se mi fakt nelíbí.

Máte třeba ve třídě nějaké skupinky, rozdělené podle toho co nosí, nebo poslouchají?

No ani ne ... spíš, že holky se bavěj spolu a kluci taky.

Jaký by to pro tebe bylo kdybys musela nosit uniformu?

No podle toho, jak by to vypadalo.

Tak většinou to je u kluků kalhoty, košile, kravata a holky sukně, nějaká košile nebo blůza..

Mmm, tak ta sukně by mi asi vadila.

Jo, nemáš ráda sukně?

Nemam.

A co ti na nich vadí?

Nevím, je to takový, divný ... je to prostě ...

To by mě zajímalo, co je na tom vlastně divný ...

Já se v tom cojetím divně...

A na někom jiném ti to nevadí?

To mi vůbec nevadí.

A říká ti to oblečení něco o tom člověku?

No někdy jako fakt, někdy fakt jako, se kouknu na někýho prostě člověka, kterej jde a řeknu si jako, podle toho oblečení je jakoby takovej sympatickej, nebo prostě když má kravatu, kvádro, že jo, to bude nákej prostě nevím manažer, a tak no.

A jak často chodíš nakupovat

Jednou za nevím, tři měsíce, jednou, dvakrát za půl roku.

S kým chodíš?

S mamkou nebo s kamarádama.

Jako s klukama nebo s holkama?

Ne, s holkama.

A jaké je to s mámou, sedí ti její vkus?

No je normální, já proti tomu nic nemam.

A platí mamka nebo na to máš kapesné?
No z kapesnýho, nebo prostě mamka koupí.

A máš třeba nějaký vzor v oblékání?
No, nevím ... fakt nevím ...

Nenajde se nikdo, kdo by ti imponoval tím jak se obléká?
Fakt nevím, asi ne ... co se mi líbí ... co se mi líbí a sedí mi to, tak jako ... to si koupim třeba.

Jaký máš názor na tetování a piercing?
Mě to nějak nevadí, to je prostě každýho věc, že to má..ale někdy, některejm lidem to jako sluší, když to někde maj ... tetování, to bych možná i chtěla, v budoucnosti nějaký.

A proč už ne teď?
No to bych si mohla asi ... to bych si jako dala vytetovat něco, co bych asi,, co by se mi v budoucnosti nelíbilo už.

A co by na to říkali vaši?
No eště nevím, eště jsem se s nima o tom nebavila.

Tak koukám, ty se asi nemaluješ vid'?
Ne.

A co na to říkáš u ostatních holek, líbí se ti to, nelíbí..
No podle toho jak se namalujou, když si třeba daj řasenku a linky, tak to uplně stačí a prostě sluší jim to, ale když je třeba prostě, se přemalujou, tak to fakt nemam ráda, to mi přijde fakt divný na tenhle věk.

A reagují nějak kluci na váš vzhled?
Moc ne, jenom asi.. když viděj třeba natupírovaný vlasy, tak to moc asi neznaj, jakože to moc neviděli, tak možná si řeknou ... nevím, je to pro ně asi něco novýho no.

A jinak to nijak nehodnotí?
Ne, myslim si, že ani ne.

Jo, neprojevujou se teda nijak..
Ne, neprojevujou.

Jak myslíš, že by měla vypadat krásná žena? Vybaví se ti přitom něco?
No ... asi by neměla bejt jako moc jakoby přemalovaná, spíš decentně, ňáký normální vlasy ... ne ňákou extrémní barvu třeba.

Jako nějakou přirozenou, ne třeba zelenou nebo tak?
(smích) jojo ... přesně tak.

Čteš nějaký časopis, který tě třeba nějak inspiruje?
No někdy Bravo a Popcorn.

8. třída

Co se ti vybaví pod pojmem móda?
Návrhářský oděvy.

Co se třeba tobě líbí za oblečení? Co si ráda kupuješ?
Vyбираám podle toho, prostě jestli se mi to líbí.

Co by sis na sebe nikdy nevzala?
Třeba takový ty kalhoty do zvonu.

Co se ti nelíbí za oblečení?
Třeba já nevím, mě se nelíbí ten etno styl, jakože takový ty přírodní věci, takový ty úplně volný věci.

Máte ve třídě nějaké skupinky, podle toho jak se kdo obléká?
Ne to ani ne.

S kým chodíš nakupovat?
No s rodičema, nebo s kámoškama.

A je to v pohodě s rodičema?
Jo, jo, většinou jo.

A nemluví ti do toho?
Jo, třeba jo, ale já si to většinou prostě koupim.

Máš nějaký módní vzor?
Ani ne, no tak občas někdo ze školy, když třeba má něco a je to originální.

Nosíš ráda sukně, někdo je nosí nerad ...
No já jakože, u mě to je úplně v pohodě, nevadí mi to žádná vůbec. Je mi jedno, jestli sukně nebo kalhoty, každý má své výhody a je mi to jedno.

Reagují kluci na to, jak vypadáte?
Občas jo no, když má někdo extravagantnější věci.

Jaký by to pro tebe bylo kdybys musela nosit uniformu?
Mě by to vadilo, že se nemůžu oblékat jak chci.

Jaký máš názor na tetování a piercing?
Nesmí to bejt jako moc.

Jak to máš s líčením?

Mě se to líbí, mě to připadá hezčí, jako třeba že jsou výraznější oči.

A co na to říkáš u ostatních holek, líbí se ti to, nelíbí.

Nesmí to bejt úplně přeplácanej, spíš přirozeně, třeba jenom linky.

Čteš nějaký časopis, který tě třeba nějak inspiruje?

Joy nebo Bravo.

Katka

Co se ti vybaví pod pojmem moda?

Ňáký oblečení, jako styl toho oblečení.

Co se třeba tobě líbí za oblečení? Co si ráda kupuješ?

No já většinou Ňáký sportovní oblečení, jako značkový anebo právě takovýty barevnější věci.

Čím to je, že všichni mají teď rádi to barevný?

Nevim, tak todleto je móda teďka. Hlavně teďka v létě třeba barevný kalhoty byly v módě a tak.

Co by sis na sebe nikdy nevzala?

Ňáký takový ty, jako co se nosilo třeba dřív, takový ty, já nevim, prestiže, prostě takový ty starý prostě věci. Nebo jako, že třeba už to nosí dlouho a je to na tom vidět, takový opotřebovaný, a tak.

Máte ve třídě nějaké skupinky?

Ne, moc ne.

S kým chodíš nakupovat?

S kámoškama.

Máš nějaký módní vzor?

Asi ne.

Jaký máš postoj k nošení sukní?

No já jako nenesim sukně, jako vůbec, ale teďko zrovna tady máme ples, tak si ji třeba vezmu.

A proč?

ja nevim prostě, prostě nosim kalhoty

Je to pohodlnější?

Já nevim prostě, já nemam sukně ráda.

Jaký by to pro tebe bylo kdybys musela nosit uniformu?

Zase se nemusí vybírat to oblečení, ale zas by byl každej stejnej.

A máš třeba nějaký vzor v oblékání?

Ani ne.

Jaký máš názor na tetování a piercing?

V pohodě, mě se to líbí, ale nesmí to bejt úplně přehnaný. Náký třeba malý, to je pěkný.

Líčení?

Já nevím, prostě já si myslím, že to nák extra nepotřebuju, ale třeba až pudu do devítky, tak už se asi začnu malovat.

Bára

Proč sis vybrala tento oborák?

Abych do toho mohla začlenit ty latinskoamerický tance, protože mě to baví, tak abych to tam mohla dát.

Co si představíš pod pojmem móda?

Móda? Návrháře. Ulítlý barvy, něco takovýhleho

Co pro tebe znamená oblečení v každodenním životě?

No, to nevím.

Co pro tebe znamená oblékání ostatních? Třeba i ve třídě, máte tam nějaké skupinky?

Naše třída je celkově rozdělená do skupinek, každá se obléká tak jak se jí to líbí ... a mě to připadá třeba děsný, protože se divím, že si to na sebe někdo vůbec dokáže vzít a pak tam sou třeba lidi, co chodí dobře oblékaný, a pak další co jim na tom nezáleží, co si vezmou cokoliv ze skříně co vytáhnou a já třeba hodinu vždycky ráno vymejšlim co si na sebe vezmu, protože abych vyšla ven a byla bych divně oblečená, tak to bych asi nešla.

Tak co by pro tebe znamenalo, kdybyste všichni museli nosit uniformu?

To je děsný, to je strašný.

Proč by to bylo tak nesnesitelné pro tebe?

Každej je stejnej, a to je takový nechutný, fuj.

A proč by tedy měl každý nosit něco jiného?

Aby se mohl odlišovat, to oblečení může z toho člověka něco vyzařovat. Dáva to o člověku nějakou zprávu.

Co se ti líbí/nelíbí za oblečení?

Starší móda, co mají ty starý lidi, to je strašný – mrkváče. Líbí se mi uplý kalhoty, baleríny, teplákový kalhoty.

Jaké oblečení si ráda kupuješ?

Barevné hodně.

S kým chodíš nakupovat?

Se ségrou, někdy s mámou, ale to co se jí líbí, se mě nelíbí a naopak, a jinak chodím s kámoškama.

Máš brigádu a platíš si to sama nebo rodiče?

Mám brigádu, ale mamka někdy taky přispěje.

Máš nějaký módní vzor?

Ani ne.

Celebrita, která se ti líbí jak se obléká?

Těch je hodně ... mě se líbí i móda, co se týče těch tanců, nedokážu říct, mam ráda letní šaty, jak jsou teď kon, čím víc ozdobený, tím je to hezčí.

Piercing, tetování, jak se k tomu stavíš?

Chtěla bych to a mam to zakázaný.

Od rodičů?

Od maminky. Ona mi to zakázala, ale když si to nechám udělat, tak už jí to je jedno, takže.. jako chtěla bych to, jenomže se bojím jehel, takže to asi nepude.

A co s tím za pár let?

Kdykoliv to jde vyndat a zaroste to. Jako je to lepší než tetování, to se sice může nechat odstranit ale je po tom takovej divnej flek, takže spíš ten piercing.

Co líčení, kdyby ses nemohla líčit?

Tak to bych nikam nešla.

Proč se maluješ?

Protože jsem jiná, než když se ráno probudim, když vylezu z postele, tak jsem jak vyblitý lečo ... Já nevím prostě. A hlavně kluci ve třídě vždycky říkaj, že se musíme namalovat, jinak vypadáme strašně.

Fakt jo? To vám takhle řeknou?

No.

Jak by podle tebe měla vypadat krásná žena?

Chodit oblékaná podle toho jak ta móda jde za sebou, ne v něčem co se zrovna nenosí ... hezký nehty – to nemam :))), krásný dlouhý vlasy, velký oči a opálená.

Máš nějakou inspiraci, co ti tenhle vzor dává? Souvisí to s něčím nebo je to tvoje vymyšlené?

Jo, tak si to představuju.

Karolína

Proč zrovna tenhle oborák?

Ani nevím, bylo to jednodušší než jiná témata.

Co si představíš pod pojmem móda?

Nějaký styl oblečení.

Co pro tebe znamená způsob oblékání v každodenním životě?

Nevím. Tak asi jako hlavně všichni nosej to co se jim líbí takže já to nějak neřeším jako co kdo nosí.

Takže je ti to jedno, nezaměřuješ se na to co kdo má na sobě?

Tak jako když má někdo nějaký extravagantní oblečení, tak se na tom zasekne každé, ale ... jinak ne.

A kdybyste museli každý nosit uniformu, jaké by to bylo??

Nevím no, de asi o zvyk no, ale já bych asi uniformy nechtěla. Mě se to nelíbí, když má každé stejné oblečení.

Co pro tebe znamená způsob oblékání ostatních?

Já to nějak neřeším, jako když má někdo něco fakt hrozného, tak je jasné, že na to někdo něco řekne ... ale jinak to nějak nezkoumám co kdo má na sobě.

Máte to třeba ve třídě nějak rozdělený – styly?

Ne, tak jako my to nemáme, že bychom měli nějaký, já nevím třeba disko. My to máme, že každému se třeba něco líbí, tak si to veme na sebe.

Takže nikdo nemá jeden vyhraněný styl?

Jo.

Jaké oblečení si ráda kupuješ ty?

Já nevím, tak co se mi jakože líbí ..., ale většinou třeba uplň kalhoty, ale tak ... já tancuju, takže nosím i třeba jakoby hopperský kalhoty, třeba na trénink nebo tak ... ale normálně na ven nosím většinou prostě třeba legíny, nebo úplný džíný nebo kraťasy a třeba dlouhý triko.

S kým chodíš nakupovat?

Buď to s kámoškama, nebo s mámou. Mě to s ní víc baví, protože ona mi řekne, jestli si to mam koupit nebo ne, kámoška přece jenom, nebo většinou – já se spíš bavím hlavně s klukama, takže jakože s nima ani mě to nebaví hlavně to jakoby – oni nedokážou říct úplně přesně říct, jak v tom nebo jestli si to mam koupit, všichni řeknou jo kup si to, to je dobrý, já vlastně chodit nakupovat jen – já mam jednu nejlepší kámošku, a maximálně s tou nebo s mámou.

Mámy vkus ti sedí?

Tak ona to co nosim, tak jí se to líbí jako, takže vona mi normálně řekne, hlavně vona šije, takže má jakoby představu co se k sobě hodí a takhle no.

Máš nějaký módní vzor, tebe nezajímá nebo nebaví..celebrita nebo někdo?

N, nikdo.

Ani v okolí?

Ne.

Jaký máš názor na tetování?

Já mam v pupíku, líbí se mi to, ale moc se mi nelíbí, když má někdo třeba propíchanej obličej,

A co rodiče? máma docela v pohodě

Tak jako když bych vůbec ze začátku se nezačla malovat, tak by mi to asi nevadilo, ale já zrovna úplně nejsem, tak jako že bych se musela malovat pořád, jako vyšla bych ráno i nenamalovaná, mam třeba jenom řasenku.

Takže ti to nevadí, bez makeupu, co ostatní, kluci říkají..

Ne, nic.

Jak by měla vypadat podle tebe krásná žena?

Tak určitě by neměla bejt asi moc tlustá, tak normální postavu prostě, já nevím, každá ženská je něčím krásná, dlouhý vlasy, protože krátký moc vlasy nemusim ... a jestl je blond, bruneta, nebo černovlasá, to je mi jedno.

Týna

Proč tenhle oborák?

Já mám hrozně ráda seriál Sex ve městě, a tak jsem chtěla ostatní seznámit s módou, která se tam nosí.

Proč se ti líbí?

Protože je to úplně jiný život.

Oblečení v každodenním životě?

Různé styly oblečení, módní návrháři a boty, já mam hrozně ráda boty.

Co pro tebe znamená u ostatních?

Vypovídá to o něm něco.

Co ráda nosíš?

Já chodim jako sportovně oblečená, ale když třeba jdu na ples, tak si ráda vybírám společenský šaty, to mam namixovaný různě.

Co by pro tebe znamenalo, kdybyste se museli všichni oblékat stejně

Ty jo, no, v tom člověku by se nedalo vyznat, protože pod tou uniformou by vlastně schoval všechno to svoje.

Jak často chodíš nakupovat?

Dost často, asi obden.

Brigáda?

Nemam, rodiče.

S kým?

Většinou s kamarádkami.

Máš nějaký módní vzor?

Simču krainovou, mě se líbí, jak ona se dokáže oblíknout tak aby byla nevýrazná a pak aby byla výrazná. A kabelky Luise Vuitton.

Co se ti na nich líbí?

Já nevím, ten tvar většinou, sou takový obyčejný.

Jaký máš názor na piercing a tetování?

Mě se to osobně líbí, ale nedovedu si třeba na sobě představit tetování třeba ve stáří, ono to je vlastně, já zastávám ten názor, že když má někdo tetování, tak s tím musí jít do toho, že ve stáří řekne prostě že, se na to koukne a prostě představí si to svoje mládí, to je prostě vzpomínka z toho mládí, jako já bych ho chtěla, ale nemam tu odvahu. Piercing беру, jako podle toho kde, člověk, kterej má všude piercing ... se mi nelíbí.

Příloha č. 2

Módní vzory dívek

Seriál Sex ve městě

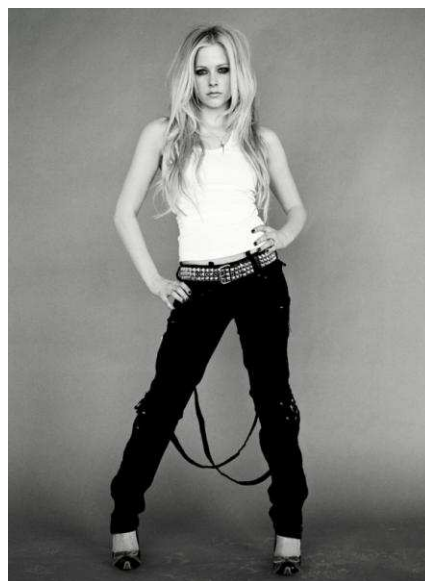

Zdroj: http://kultura.idnes.cz/carrie-a-spol-nahodily-leginy-a-trvalou-toci-se-sex-ve-meste-2-plw-/filmvideo.aspx?c=A090921_132144_filmvideo_tt

Modelka Simona Krainová

Zpěvačka Avril Lavigne

Zdroj: <http://fotogalerie.osobnosti.cz/simona-krainova.php>
<http://www.avrillavigne.com/us/gallery/press-photos>